

Univerzita Hradec Králové
Pedagogická fakulta
Katedra českého jazyka a literatury

**Lexikum hanáckého nářečí a jeho srozumitelnost
v porovnání s ostatními varietami češtiny**

Bakalářská práce

Autor: Olga Dostálová
Studující program: B0232A090011 - Jazyková a literární kultura
Studující obor: Jazyková a literární kultura
Vedoucí práce: Mgr. Jiří Jelínek, Ph.D.
Oponent práce: PhDr. Robert Dittmann, Ph.D.

Zadání bakalářské práce

Autor: Olga Dostálová

Studium: P21P0168

Studijní program: B0232A090011 Jazyková a literární kultura

Studijní obor: Jazyková a literární kultura

Název bakalářské práce: **Lexikum hanáckého nářečí a jeho srozumitelnost v porovnání s ostatními varietami češtiny**

Název bakalářské práce AJ: The Vocabulary of the Haná Dialect and the Speakers' Ability to Understand Its Elements in Comparison With Other Varieties of Czech

Cíl, metody, literatura, předpoklady:

Bakalářská práce se bude zabývat lexikem v hanáckém nářečí v oblasti Olomoucka a Litovelska, tedy v centrální podskupině středomoravské (hanácké) nářeční skupiny, a to s přihlédnutím k pravidelným změnám v jazyce. Práce se blíže zaměří především na dialektismy zcela se lišící od spisovné varianty a pozornost bude věnována také reflexi nářečí v regionu.

Součástí praktické části práce bude porovnávání hanáckých dialektismů s jejich variantou ve spisovné a obecné češtině. Následně bude u mluvčích narozených v oblasti Hané a v jiných částech České republiky provedeno zkoumání srozumitelnosti typicky hanáckých slov utvořených zcela jiným způsobem než v případě spisovné a obecné češtiny, ale i slov utvořených pravidelně. Výzkum bude pracovat jak se samostatně uvedenými slovy, tak se slovy nacházejícími se v textu.

Praktickým projektem bude uspořádání přednášky o zadaném tématu a výstup průzkumu srozumitelnosti hanáckých dialektismů.

DAVIDOVÁ, Dana, Irena Bogoczová a kol. (eds.). *Mluvená čeština na Moravě*. Šenov u Ostravy: Tilia, 1997. ISBN 80-7042-478-8.

HOLUB, Josef a František KOPEČNÝ. *Etymologický slovník jazyka českého*. 3. přeprac. vyd. Praha: Státní nakladatelství učebnic, 1952.

BOGOZOVÁ, Irena. *Textová opora ke studiu mluveného českého jazyka a dialektologie*, Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, 2012. ISBN 978-80-7464-033-9

POSPĚCH, Pavel. *Hanácký slovníček*. Olomouc: Společnost přátel vesnice a malého města, 2008. ISBN 978-80-254-4293-7.

VOGLOVÁ, Olga, Ivana KRÁLOVÁ a Marek OŠTÁDAL. *Óčebnica hanáčt'ěně pro némenši*. Ilustroval Ivana FORETOVÁ. Litovel: Mikroregion Litovelsko, 2018. ISBN 978-80-907770-0-2.

Zadávací pracoviště: Katedra českého jazyka a literatury,
Pedagogická fakulta

Vedoucí práce: Mgr. Jiří Jelínek, Ph.D.

Oponent: PhDr. Robert Dittmann, Ph.D.

Datum zadání závěrečné práce: 23.2.2022

Prohlášení

Prohlašuji, že bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně pod odborným vedením Mgr. Jiřího Jelínka, Ph.D. a že jsem uvedla všechny použité prameny a literaturu

V Hradci Králové dne 25.4.2024

Olga Dostálová

Prohlášení

Prohlašuji, že diplomová práce je uložena v souladu s rektorským výnosem č. 13/2022 (Řád pro nakládání s bakalářskými, diplomovými, rigorózními, dizertačními a habilitačními pracemi na UHK).

Datum:

Podpis studenta:

Poděkování

Na tomto místě bych chtěla velice poděkovat Mgr. Jiřímu Jelínkovi, Ph.D. za odborné vedení, vstřícnost a trpělivost při zpracování této bakalářské práce. Velký dík patří i mé rodině a přátelům za pomoc a podporu, zejména pak mému tatínkovi Ondřeji Dostálovi a mé babičce Ludmile Dostálové za cenné rady týkající se daného tématu.

Anotace

DOSTÁLOVÁ, Olga. *Lexikum hanáckého nářečí a jeho srozumitelnost v porovnání s ostatními varietami češtiny*. Hradec Králové: Pedagogická fakulta Univerzita Hradec Králové, 2024. 80 s. Bakalářská práce.

Bakalářská práce se zabývá lexikem v hanáckém nářečí v oblasti Olomoucka a Litovelska, tedy v centrální podskupině středomoravské (hanácké) nářeční skupiny, a to s přihlédnutím k pravidelným změnám v jazyce. Práce se blíže zaměřuje především na dialektismy zcela se lišící od spisovné varianty a pozornost je věnována také reflexi nářečí v regionu.

Součástí praktické části práce je porovnávání hanáckých dialektismů s jejich variantou ve spisovné a obecné češtině. U mluvčích narozených v oblasti Hané a v jiných částech České republiky je provedeno zkoumání srozumitelnosti typicky hanáckých slov utvořených zcela jiným způsobem než v případě spisovné a obecné češtiny, ale i slov utvořených pravidelně. Výzkum pracuje jak se samostatně uvedenými slovy, tak se slovy nacházejícími se v textu.

Praktickým projektem je uspořádání přednášky o zadaném tématu a výstup průzkumu srozumitelnosti hanáckých dialektismů.

Klíčová slova: nářečí, dialekt, dialektismy, centrální podskupina hanáckého nářečí, hanáctina, hláskové změny, srozumitelnost

Annotation

DOSTÁLOVÁ, Olga. *The Vocabulary of the Haná Dialect and the Speakers' Ability to Understand Its Elements in Comparison With Other Varieties of Czech*. Hradec Králové: Faculty of Education, Univerzity of Hradec Králové, 2024. 80 pp. Bachelor Degree Thesis.

The Bachelor's Thesis deals with the lexicon of the dialect called Hanáčtina which is used in the area of Olomouc and Litovel, meaning in the central subgroup of the Central Moravian (Haná) dialect group, with consideration of the regular changes in the language. The thesis focuses mainly on dialectisms that are completely different from the formal language variant, and attention is also paid to the reflection of dialects in the region.

The practical part of the thesis includes a comparison of Haná dialectisms with their variant in written and common Czech. Subsequently, the intelligibility of typically Haná words formed in a completely different way than in the case of written and common Czech, as well as words formed regularly, will be investigated among speakers born in the Haná region and in other parts of the Czech Republic. The research works both with words listed separately and with words found in the text.

The practical project is to organize a lecture on the given topic and the output of a survey on the intelligibility of Haná dialectisms.

Key words: dialect, dialecticism, the central subgroup of Haná dialect, Haná dialect, spelling changes, intelligibility

Obsah

Úvod.....	10
METODOLOGICKÁ POZNÁMKA.....	12
1 TEORETICKÁ ČÁST	14
1.1 Vymezení pojmu nářečí a rozdělení nářečí v Česku.....	14
1.2 Středomoravské nářečí a vymezení pojmu hanáčtina.....	15
1.2.1 Srdce Hané	17
1.3 Typické znaky hanáckých nářečí	18
1.3.1 Hláskové změny v centrální podskupině hanáckého nářečí neboli hanáčtině.....	18
1.3.2 Časování slovesa být v hanáčtině	21
2 PRAKTICKÁ ČÁST	23
2.1 Oharek.....	23
2.2 Lókše.....	25
2.3 Zemsky.....	26
2.4 Lelék	28
2.5 Ščôřet se	29
2.6 Harabózi.....	30
2.7. Ščóplé.....	32
2.8 Dôdel.....	35
2.9 Chlástnôt	36
2.10 Legát	37
2.11 Dotazníkové šetření	38
2.11.1 Výsledky dotazníkového šetření.....	41
2.11.2 Závěr vyplývající z dotazníkového šetření	50
3 PROJEKTOVÁ ČÁST	54
3.1 Cílová skupina	54
3.2 Místo konání	54
3.3 Příprava přednášky	54

3.4 Realizace interaktivní přednášky	55
3.5 Výsledky dotazníku	57
Seznam použitých zdrojů.....	62
Primární zdroje	62
Sekundární zdroje	62
Internetové zdroje	63
Seznam tabulek a grafů.....	65
Seznam příloh	66

Úvod

Tato bakalářská práce se zabývá hanáckým nářečím v oblasti Olomoucka a Litovelska, konkrétně centrální podskupinou tohoto nářečí. Skládá se ze tří částí, a to z teoretické, praktické a projektové.

V teoretické části je vymezen pojem nářečí a popsány nářeční skupiny, které se nacházejí na území České republiky. Podrobnější popis je věnován středomoravskému neboli hanáckému nářečí, především pak centrální podskupině tohoto nářečí neboli hanáčtině. Dále jsou v teoretické části popsány pravidelné hláskové změny, ke kterým v tomto dialektu dochází.

Praktická část je věnována deseti typickým hanáckým výrazům, které se zcela liší od svých synonym ve spisovné češtině. Dialektismy jsou porovnávány i se slovy z obecné a hovorové češtiny na základě hláskové podobnosti. Tato hanácká slovíčka vybrala autorka této práce, jelikož je považuje za zajímavé natolik, aby byl blíže rozebrán jejich význam a využití v komunikaci. Dále je součástí praktické části zpracování výsledků dotazníkového šetření, které se též zabývá srozumitelností hanáckých dialektismů rozebíraných v praktické části dříve.

Jako projekt v rámci této závěrečné práce si autorka vybrala interaktivní přednášku pro žáky prvního stupně základní školy. Interaktivní přednáška zpracovává stejné téma, kterým se zabývá tato práce, tudíž v projektové části je popsána příprava vybraného projektu, plánovaný postup při přednášce, ale i samotný průběh.

Cílem je porovnat hanáčtinu se spisovnou češtinou a popsat podobnost mezi hanáckými výrazy a slovy z obecné a hovorové češtiny, které jsou dialektismům podobné kvůli použití stejných hlásek. Dalším cílem je prozkoumat srozumitelnost těchto dialektismů pro děti mladšího školního věku, které žijí v oblasti, kde se centrální podskupina hanáckého nářečí užívá, ale také zjistit srozumitelnost těchto výrazů pro věkovou skupinu od adolescentů po osoby důchodového věku, žijící mimo tuto lokalitu. Věk respondentů však není rozdělovacím kritériem, tím je místo odkud pochází a zda se už s hanáčtinou setkali či nikoli.

Autorka práce se tímto tématem rozhodla zabývat, neboť je názoru, že hanáčtina představuje široké a v mnoha ohledech výjimečné pole pro výzkum. Zároveň jí je dané

téma dosti blízké, jelikož je příslušníkem popisovaného nářečí, a je pro ni důležité především v oblasti určování vlastní identity s ohledem na její rodinnou historii.

Nářečí, jakožto způsob vyjadřování se postupně vytrácí, čemuž by chtěla autorka alespoň částečně zabránit. V jejím okolí vznikají učebnice hanáčtiny a výkladové slovníky, ona se též vydala touto cestou, ve své práci se však rozhodla pro podrobnější zachycení významu a užívání daného slova, oproti běžnému, stručnému slovníkovému zpracování.

METODOLOGICKÁ POZNÁMKA

Práce zaměřené na dialekty jsou náročnější na své zpracování, jelikož jejich zpracování má určitá úskalí. Jedním z těchto úskalí je i nedostatek odborné literatury zaměřené na jevy vyskytující se v jednotlivých nářečních podskupinách. To je dáno i tím, že jich je v České republice značné množství a na určitých místech se vzájemně mísí. S tímto problémem se lze setkat i v této závěrečné práci, která je zaměřena na centrální podskupinu hanáckého nářečí, proto bude práce přihlížet i k textům a publikacím, jež napsali autoři píšící v tomto nářečí, jimiž jsou například Petr Linduška, Boleslav Vaca nebo Marek Ošťádal. Dalším aspektem, který bude sloužit jako podklad pro tuto práci budou zdroje orální historie. Ty budou založeny na znalostech a zkušenostech samotné autorky, neboť vyrůstala a dosud žije v prostředí, ve kterém se tento dialekt stále hojně užívá. Dalšími těmito zdroji budou autorčini rodinní příslušníci, ale i další dotazovaní mluvčí žijící na území, kde se daný dialekt využívá.

V bakalářské práci budou užity hanácké výrazy, které by člověku, který tímto dialektem nemluví, nemusely být srozumitelné, proto u těchto slov nebo slovních spojení bude za hanáckým výrazem následovat překlad do spisovné češtiny. Překlad bude psán do kulatých závorek. Tento postup bude aplikován i v případě větných celků. Hlavním důvodem překladů je snaha nenarušit plynulost čtení a zachovat pointu, neboť jisté výrazy mohou čtenáře zmást. Všechny tyto překlady z hanáckého nářečí centrální podskupiny do spisovné češtiny budou provedeny autorkou práce. Nejčastěji se v případě překladů větných celků bude jednat o citace Petra Lindušky z jeho knih *Co včel?*¹ a *Hanácke těžko a pomalo.*² Tyto knihy jsou sice beletristické, avšak zabývají se stejným tématem jako tato bakalářská práce a jsou v tomto nářečí i napsané.

Hanáčtina, jakožto centrální podskupina hanáckého nářečí, jímž se zabývá tato práce, jak už bylo zmíněno, má svou psanou podobu, ve které jsou vydávány i knihy. Tato psaná forma se dosti zakládá na formě mluvené a stejně jako fonetický prepis zřetelně rozlišuje otevřené a zavřené samohlásky, jež jsou v tomto nářečí nejdůležitější hláskovou změnou, ale i jiné změny, kterými se hanáčtina liší od spisovné i hovorové češtiny. Lze hovořit o určité normě vymezující onu správnou psanou formu, přestože tato psaná

¹ LINDUŠKA, Petr. *Co včel?: povídky, fejetónky, básničky, písničky a jiné plky*; Lindákovy malé hanácké slovníčky počínaje. Olomouc: Agriprint, 2018. ISBN 978-80-87091-78-4.

² LINDUŠKA, Petr. *Hanácke těžko a pomalo: praktická očebnice Hanáčtění. Olomouc: Agriprint, 2020. ISBN 978-80-87091-90-6.*

podoba, stejně jako nářečí celé, nejsou kodifikovány, neboť neexistuje orgán, který by její kodifikaci vyžadoval a dohlédl na její správnost. Zmíněná norma vzniká na základě historických záznamů i novodobých textů v podobě již zmíněných knih, ale i laických textů na internetových platformách, jako jsou například Facebook, Instagram... Nejvíce takovýchto příspěvků lze nalézt na facebookovém profilu *Marek Ošťádal – hanácký senátor*³ nebo na portálu *HANÁCI Praha*, který provozuje spolek rodáků a přátel Hané v Praze.⁴ Za přínosné lze považovat i nesčetné snahy o tvorbu knižních a internetových hanácko-českých slovníků.

Z tohoto důvodu bude v této práci užitá pouze psaná podoba tohoto nářečí, nikoli fonetický přepis. Správná podoba psané formy hanáčtiny bude podložena nejen vlastními znalostmi a zkušenostmi, ale i knihami napsanými v tomto nářečí. Budou to *Hanácký slovníček* od Pavla Pospěcha⁵, *Óčebnica hanáčtĕnĕ pro nĕmenši* na které spolupracovali Olga Vogelová, Ivana Králová a Marek Ošťádal⁶ a *Příkazy: Stařečkově povídání o životě* od Boleslava Vaci⁷. Jistou oporu budou tvořit i knihy *Co včel?*, *Tož tak*⁸ a *Hanácke těžko a pomalo* od Petra Lindušky, i když jejich autor v psané formě nerozlišuje otevřené a zavřené samohlásky, jsou jeho texty vhodné pro potvrzení správnosti. Případné konzultace budou probíhat s lidmi, kteří v této podobě nářečí běžně píší, byť jim žádné knihy nevychází.

³ *Marek Ošťádal – hanácké senátor*. Online. Facebook. Dostupné z: <https://www.facebook.com/MOstadal>. [cit. 2024-04-03].

⁴ *Spolek rodáků a přátel Hané v Praze*. Online. HANÁCI Praha. Dostupné z: <https://hanaci.com/soucasnost.php>. [cit. 2024-04-03].

⁵ POSPĚCH, Pavel. *Hanácký slovníček*. Olomouc: Společnost přátel vesnice a malého města, 2008. ISBN 978-80-254-4293-7.

⁶ VOGELOVÁ, Olga, Ivana KRÁLOVÁ a Marek OŠŤÁDAL. *Óčebnica hanáčtĕnĕ pro nĕmenši*. Litovel: Mikroregion Litovelsko, 2018. ISBN 978-80-907770-0-2.

⁷ VACA, Boleslav. *Příkazy: Stařečkově povídání o životě*. Příkazy: Sniorklub Příkazy, 2010. ISBN 978-80-254-7742-7.

⁸ LINDUŠKA, Petr. *Tož tak: báje, pověště, básničky, písničky a iny plke*. Olomouc: P. Baštan, 2010. ISBN 978-80-87091-10-4.

1 TEORETICKÁ ČÁST

1.1 Vymezení pojmu nářečí a rozdělení nářečí v Česku

Nářečí nebo také dialekt je jazyk, kterým se mluví na určitém území, což znamená, že je podmíněn regionálně a na jeho vývoji se podílel i samotný rozvoj daného regionu. „Vzhledem k tomu, že jde právě o rozdíly územní, mluvíme o těchto nářečích jako o nářečích teritoriálních. Tradiční teritoriální dialekt je tedy územně vymezený útvar národního jazyka, který má své rysy tvaroslovné (...), hláskoslovné, mezi něž patří i rysy výslovnostní (...) aj.“⁹ Jde o nespisovnou část jazyka, která se převážně uplatňuje v komunikaci v mluvené formě. Nářečí se podle shodných rysů „seskupují do skupin“, které se však dají podle rozdílných rysů opět dělit na podskupiny.¹⁰

Nářečí nelze přesně rozdělit, jelikož neexistují přesné hranice a prvky jednotlivých dialektů se často vzájemně prolínají, zvláště pak v oblastech, kde spolu jednotlivé dialekty sousedí, avšak každý dialekt má své určité znaky, ale také slova, která se v jiných dialektech neobjevují, a tím se od sebe liší. Jak píše Petr Linduška ve své knize *Co včel?* „Každá dědina, e debe od drohé bela pul kilometro, má svy jazekovy nuance – odstine.“^{11, 12} (Každá vesnice, i kdyby od druhé byla půl kilometru, má své jazykové nuance – odstíny.) Tento poznatek lze brát s jistou mírou nadsázky, avšak je dosti výstižný.

Jazykové odlišnosti jsou zapříčiněny především územními rozdíly, které se do jazyka propisují. Důležité je i samotné územní rozdělení, neboť se odráží do rozdělení dialektů v naší republice na tři základní skupiny podle oblastí, ve kterých se jednotlivé dialekty používají. Tyto oblasti jsou totožné s historickými částmi naší země, jimiž jsou Čechy, Morava a Slezsko, proto jsou základní skupiny nářečí v České republice pojmenovány nářečí v Čechách, nářečí na Moravě a ve Slezsku. Historickou hranicí Čech

⁹ IREINOVÁ, Martina a HANA KONEČNÁ. *Slovník nářečí českého jazyka*. Věda kolem nás. Praha: Středisko společných činností AV ČR, 2016. S. 1–2. ISBN 978-80-270-0125-5.

¹⁰ Tamtéž, S. 2.

¹¹ LINDUŠKA, Petr. *Co včel?: povídky, fejetónky, básničky, písničky a iný plke*. Olomouc: Agripint, 2018. S. 5. ISBN 978-80-87091-78-4.

¹² Pro lepší srozumitelnost následuje v kulaté závorce překlad této citace, jež je napsána v hanáckém nářečí, do spisovné češtiny. Tento překlad je vytvořen autorkou práce a bude následovat za každou citaci, které bude napsána jinak než ve spisovné češtině. Především za citacemi Petra Lindušky, jež píše své texty v hanáčtině.

a Moravy je Českomoravská vrchovina, ta tvoří i pomyslnou hranici mezi nářečím v Čechách a nářečím na Moravě a ve Slezsku.¹³

Tyto tři základní skupiny je možné přesněji rozdělit do čtyř nářečních skupin, a to česká nářečí v užším smyslu, nářeční skupina středomoravská, nářeční skupina východomoravská a nářeční skupina slezská.¹⁴ V knize *Mluvená čeština na Moravě* je slezská nářeční skupina označována jako „slezskomoravské nářečí“.¹⁵ Samozřejmě je další dělení na subdialekty. Například česká nářečí v užším smyslu se dále dělí na čtyři podskupiny, a to na středočeskou nářeční podskupinu, severovýchodočeskou nářeční podskupinu, jihozápadočeskou nářeční podskupinu a českomoravskou nářeční podskupinu;¹⁶ nebo středomoravskou nářeční skupinu lze dělit na centrální nářeční podskupinu, jižní nářeční podskupinu, západní nářeční podskupinu, východní nářeční podskupinu a okrajové nářeční podskupiny.¹⁷

1.2 Středomoravské nářečí a vymezení pojmu hanáčtina

Středomoravská nářečí lze též označit termínem hanácká nářečí¹⁸, jelikož se používají v oblasti střední Moravy a tato část se také nazývá Haná nebo Hanácko. Avšak užívání středomoravského nářečí je rozsáhlejší, než samotné území Hané, což potvrzuje i Linduška ve své knize *Co včel? „Protože jazyk a nářečí je ten tmel, které skupino*

¹³ IREINOVÁ, Martina a HANA KONEČNÁ. *Nářečí dříve a nyní: český jazykový atlas: Nářečí českého národního jazyka*. Věda kolem nás. [Praha]: Středisko společných činností AV ČR, v.v.i., nakladatelství Academia, 2023. ISSN 2464-6245.

IREINOVÁ, Martina a HANA KONEČNÁ. *Slovník nářečí českého jazyka*. Věda kolem nás. Praha: Středisko společných činností AV ČR, 2016. ISBN 978-80-270-0125-5.

¹⁴ BOGOCZOVÁ, Irena. *Textová opora ke studiu mluveného českého jazyka a dialektologie*. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, 2012. S. 61–101. ISBN 978-80-7464-033-9.

¹⁵ DAVIDOVÁ, Dana, Irena BOGOCZOVÁ a kol. *Mluvená čeština na Moravě*. Šenov u Ostravy: Tilia, 1997. S. 22. ISBN 80-7042-478-8.

¹⁶ IREINOVÁ, Martina a HANA KONEČNÁ. *Nářečí dříve a nyní: český jazykový atlas: Nářečí českého národního jazyka*. Vydání 2. Věda kolem nás. Praha: Středisko společných činností AV ČR, v.v.i., nakladatelství Academia, 2023. ISSN 2464-6245.

¹⁷ BOGOCZOVÁ, Irena. *Textová opora ke studiu mluveného českého jazyka a dialektologie*. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, 2012. S. 72–73. ISBN 978-80-7464-033-9.

IREINOVÁ, Martina, Vít VOŽENÍLEK a kol. *Atlas nářečí českého jazyka*. M.A.P.S. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2022. S. 10. ISBN 978-80-244-6245-5.

CUŘÍN, František. *Vývoj českého jazyka a dialektologie: pro dálkově stud. na p[edagog.] i[nstitutech]*. Praha: SPN, 1964. S. 94–95.

LINDUŠKA, Petr. *Hanácke těžko a pomalo: praktická očebnice Hanáčtine*. Olomouc: Agriprint, 2020. S. 16–17. ISBN 978-80-87091-90-6.

¹⁸ BOGOCZOVÁ, Irena. *Textová opora ke studiu mluveného českého jazyka a dialektologie*. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, 2012. S. 72. ISBN 978-80-7464-033-9.

CUŘÍN, František. *Vývoj českého jazyka a dialektologie: pro dálkově stud. na p[edagog.] i[nstitutech]*. Praha: SPN, 1964. S. 93.

obyvatelstva spojuje. Čím víc lidí mluví stěně, tím větší ten region nakonec bývá.“¹⁹ (Protože jazyk a nářečí je ten tmel, který skupinu obyvatelstva spojuje. Čím víc lidí mluví stejně, tím větší ten region nakonec bývá.)

Tato větší skupina nářečí má shodné rysy, jež tvoří tzv. jádro neboli jádro hanáckého nářečí. Toto jádro tvoří základ, který se dále rozvíjí, avšak v každé oblasti Hané se rozvíjí jiným způsobem, proto se hanácké nářečí, jak už bylo zmíněno, dělí na centrální, jižní, západní, východní a případně okrajové podskupiny. Jak je uvedeno v knize *Mluvená čeština na Moravě*, hlavními podskupinami jsou centrální a jižní.²⁰

Centrální podskupina hanáckého nářečí je charakteristická hlavně pro oblast Olomouce, Litovle, Prostějova ale také Jevíčka.²¹ Nářečí používající se ve zmíněných městech a jejich okolí se nazývá hanáčtina. Její srozumitelnost je hlavním předmětem zkoumání této bakalářské práce.

Jižní podskupina hanáckého nářečí se používá na Brněnsku, ale i v Moravském Krumlově, nebo ve Znojmě a jejich okolí. V této podskupině lze vyčlenit ještě menší skupinu, a to horské nářečí, jež je typické pro Blansko nebo Tišnov a jejich okolí.²²

Východní podskupinou hanáckého nářečí se pak mluví v oblasti okolo Přerova, Holešova nebo Kroměříže. Též lze vyčlenit menší nářeční skupinu, kterou je čuhácké nářečí, jež se objevuje mezi Olomoucí a Přerovem, a to například v oblasti Velkého Týnce nebo Blatce.²³

Západní podskupina hanáckého nářečí se užívá v okolí Boskovic nebo Třebíče.²⁴

¹⁹ LINDUŠKA, Petr. *Co včel?: povídky, fejetónky, básničky, písničky a iný plke*. Olomouc: Agriprint, 2018. S. 6. ISBN 978-80-87091-78-4.

²⁰ DAVIDOVÁ, Dana, Irena BOGOCZOVÁ a kol. *Mluvená čeština na Moravě*. Šenov u Ostravy: Tilia, 1997. S. 22. ISBN 80-7042-478-8.

²¹ BOGOCZOVÁ, Irena. *Textová opora ke studiu mluveného českého jazyka a dialektologie*. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, 2012. S. 72–73. ISBN 978-80-7464-033-9.

IREINOVÁ, Martina, Vít VOŽENÍLEK a kol. *Atlas nářečí českého jazyka*. M.A.P.S. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2022. S. 10. ISBN 978-80-244-6245-5.

CUŘÍN, František. *Vývoj českého jazyka a dialektologie: pro dálkově stud. na p[edagog.] i[n]stitutech*. Praha: SPN, 1964. S. 94–95.

LINDUŠKA, Petr. *Hanácke těžko a pomalo: praktická očebnice Hanáčtěne*. Olomouc: Agriprint, 2020. S.16–17. ISBN 978-80-87091-90-6.

DAVIDOVÁ, Dana, Irena BOGOCZOVÁ a kol. *Mluvená čeština na Moravě*. Šenov u Ostravy: Tilia, 1997. S. 22. ISBN 80-7042-478-8.

²² Tamtéž

²³ Tamtéž

²⁴ Tamtéž

Do okrajové podskupiny patří místa na samém okraji středomoravského nářečí, kde dochází k míšení s jinými nářečími nebo i jiným jazykem, například rakouskou němčinou.²⁵

1.2.1 Srdce Hané

Hanácká nářečí jsou stále dosti živá a používaná, uchovávají si svoji podobu navzdory působení vnějších vlivů. Jak je možné se dočíst v *Národopisné revue* vydané 20. 12. 2020 ve článku *Druhý život nářečí: Centrální středomoravské dialekty užívané ve veřejné komunikaci a tzv. hanácké obrození*, výrazně si svoji podobu snaží uchovat centrální hanáctina používající se v samém „srdci Hané“.²⁶ Jako „srdce Hané“ je nejčastěji označována oblast Litovelska, Olomoucka a Prostějovska. V obcích nacházejících se v okolí těchto měst je největší pravděpodobnost setkat se s člověkem, který sám sebe definuje jako Hanáka. Hanákem nebo Hanačkou jsou označováni obyvatelé Hané, kteří mluví hanáckým nářečím. Nejčastěji se jedná o starousedlíky, kterých je větší koncentrace na vesnicích nežli ve městech, neboť do měst se často stěhují obyvatelé i z jiných měst nebo vesnic České republiky. Mezi konkrétní obce, které se dají označit za „srdce Hané“, patří například Příkazy, ve kterých se nachází *Hanácké muzeum v přírodě* též známé jako *Hanácké skanzen*,²⁷ Čechy pod Kosířem, kde v areálu zámku nachází *Hanácká ambasáda*,²⁸ Cholína ve které sídlí *Národopisný soubor Cholinka*,²⁹ nebo Mezice, jež jsou částí Nákla a pochází odtud hanácká kapela zpívající v hanáctině jménem *Stracené ráj*,³⁰ ale i Náklo samotné, stejně jako, Skrbeň, Střeň, Křelov, Horka nad Moravou, Štěpánov, Mladeč, Červenka, Unčovice, Moravičany, Bílá Lhota, Majetín, Senice na Hané nebo Senička.

Petr Linduška však ve své knize *Co včel?* uvádí velmi pěknou myšlenku „(...) každá obec na Hané, která je tak rozložitá, že nemá v republice konkurenci, si meslí, že ona je to pravý srdce Hané. A ešle si to ti ledi, co tam bévají, takle meslijó, tož nezbévá nic inýho, než říct: ‚Máte recht!‘ Dokud’ to prožíváte srdcem svým, tak e Vaša obec tém

²⁵ Tamtéž

²⁶ Druhý život nářečí: Centrální středomoravské dialekty užívané ve veřejné komunikaci a tzv. hanácké obrození. *Národopisná revue*. 2020, roč. 30, č. 4, S. 317–325. ISSN 0862-8351.

²⁷ *Hanácké muzeum v přírodě*. Online. Národní muzeum v přírodě. Dostupné z: <https://www.nmvp.cz/prikazy>. [cit. 2024-04-19].

²⁸ Hanácká ambasáda se chystá na sezónu. Online. *Prostějovské noviny*. 2023. Dostupné z: <https://pvnovinky.cz/hana/66169-hanacka-ambasada-se-chysta-na-sezonu>. [cit. 2024-04-19].

²⁹ *Národopisný soubor Cholinka*. Online. Národopisný soubor Cholinka. 2024. Dostupné z: <http://www.cholinka.cz/>. [cit. 2024-04-19].

³⁰ *Stracené ráj*. Online. Stracené ráj. 2024. Dostupné z: <https://www.straceneraj.cz/>. [cit. 2024-04-19].

*srdcem je.*³¹ ((...) každá obec na Hané, která je tak rozložitá, že nemá v republice konkurenci, si myslí, že ona je to pravé srdce Hané. A jestli si to ti lidé, co tam bývají, takhle myslí, tak nezbyvá nic jiného, než říct: ‚Máte pravdu!‘ Dokud to prožíváte srdcem svým, tak i Vaše obec tím srdcem je.)

1.3 Typické znaky hanáckých nářečí

V jednotlivých podskupinách hanáckého nářečí lze nacházet různé nuance jak v oblasti psaní, tak hlavně ve výslovnosti. Největší rozdíly jsou založeny na písmenech „e“ a „o“. Například v centrální hanáčtině jsou dva druhy těchto samohlásek, a to běžné a otevřené značící se „ê“ a „ô“. Tyto samohlásky se rozlišují jak v mluvené, tak v psané formě, což může vypadat následovně *„Rêba hledi kótkem oka na dôb.“* (Ryba hledí koutkem oka na dub.)³² Velmi pěkně lze vidět rozdíly mezi jednotlivými podskupinami hanácké nářečí na příkladové větě *„Budu silný jako ty“*, kterou uvádí Linduška v knize *Hanácke těžko pomalo*. Tato věta je v jeho knize vždy přepsána tak, aby ukázala rozdílné používání samohlásek „e“ a „o“ v dané podskupině. V oblasti centrálního hanáckého nářečí by věta zněla *„Bôdô sêlné jak tê“*.³³ Zatím co v západním by tatáž věta byla správně v podobě *„Bodo selné jak te“*³⁴ a v jižním zase *„Bodo sêlné jak tê“*.³⁵ Okrajové hanácké nářečí má dokonce i několik variant, jak by se tatáž věta řekla, buď *„Budu sêlné jak tê“*³⁶ nebo i *„Budu silné jak ti“*.³⁷ Linduška bohužel neuvádí tuto větu v podobě nářečí východní podskupiny.

1.3.1 Hláskové změny v centrální podskupině hanáckého nářečí neboli hanáčtině

Následující podkapitola, která se bude zabývat hláskovými změnami typickými pro centrální podskupinu hanáckého nářečí, bude vycházet z knih *Vývoj českého jazyka a dialektologie*,³⁸ *Mluvená čeština na Moravě*,³⁹ *Textová opora ke studiu mluveného*

³¹ LINDUŠKA, Petr. *Co včel?: povídka, fejetónka, básnička, písnička a iny plke*. Olomouc: Agriprint, 2018. S. 5. ISBN 978-80-87091-78-4.

³² Tato věta byla vytvořena autorkou práce pro ilustraci rozlišování těchto samohlásek v psané podobě hanáčtiny.

³³ LINDUŠKA, Petr. *Hanácke těžko a pomalo: praktická očebnice Hanáčtêne*. Olomouc: Agriprint, 2020. S. 17. ISBN 978-80-87091-90-6.

³⁴ Tamtéž

³⁵ Tamtéž

³⁶ Tamtéž

³⁷ Tamtéž

³⁸ CUŘÍN, František. *Vývoj českého jazyka a dialektologie: pro dálkově stud. na p[edagog.] i[nstitutech]*. Praha: SPN, 1964.

³⁹ DAVIDOVÁ, Dana, Irena BOGOCZOVÁ a kol. *Mluvená čeština na Moravě*. Šenov u Ostravy: Tilia, 1997. ISBN 80-7042-478-8.

*českého jazyka a dialektologie*⁴⁰ a *Moravská nářečí*.⁴¹ Tyto knihy budou sloužit jako základní sekundární literatura a jako pomocné zdroje, i když s výhradami, jelikož autorka této bakalářské práce nachází určité nesrovnalosti mezi informacemi uvedenými v těchto knihách a vlastními zkušenostmi, spolu se zdroji orální historie. Hlavní rozdíly nalézají v popisu a příkladech jednotlivých hláskových změn, které jsou často uváděny jako společné znaky středomoravské nářeční skupiny a nerozlišují jazykové rozdíly jednotlivých podskupin hanáckého nářečí. K nesouladu dochází i v případech, kde jsou u jednotlivých subdialektů uváděny jejich specifické hláskové změny. Z tohoto důvodu jsou jednotlivé hláskové změny sepsány na základě zkušeností autorky textu, zdrojích orální historie a primární literatury, která je napsána v tomto nářečí a tyto hláskové změny dodržuje. Primární literaturou jsou *Příkazy: Stařečkovy povídky o žévoť*⁴² a knihy napsané Petrem Linduškou, zejména pak učebnice hanáčtiny zpracovány spíše beletristickou formou, a to *Hanácke těžko a pomalo*⁴³ a *Óčebnica hanáčtjěné pro némenši*.⁴⁴

Je důležité podotknout to, co je napsáno v knize *Textová opora ke studiu mluveného českého jazyka a dialektologie*. Zde uvedená pravidla jsou určitá norma, avšak každý jednotlivý mluvčí je ve svém mluveném i psaném projevu nemusí přesně dodržovat.⁴⁵

Největším a nejzřetelnějším rozdílem je již zmíněné široké „e“ a „o“, značící se „ě“ a „ô“. Široké „ě“ se používá vždy místo „y“, v určitých případech nahrazuje „i“, které by následovalo po měkkých, ale i obojetných souhláskách – *rěbnik* (rybník), *takě, lěsti* (listí), *žévoť, zěma*. Uplatňuje se jak uprostřed slov, tak v koncovkách.

Široké „ô“ ve vybraných případech slouží jako náhrada za „u“ – *hōba, ôlěčka* (ulička), *bôdô* (budu); nebo „i“, což platí především u koncovek slov v akusativu – *lavicô* (lavici), *našô*.

⁴⁰ BOGOCZOVÁ, Irena. *Textová opora ke studiu mluveného českého jazyka a dialektologie*. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, 2012. ISBN 978-80-7464-033-9.

⁴¹ TRÁVNÍČEK, František. *Moravská nářečí*. V Praze: Národopisná společnost československá, 1926.

⁴² VACA, Boleslav. *Příkazy: Stařečkovy povídky o žévoť*. Příkazy: Sniorklub Příkazy, 2010. ISBN 978-80-254-7742-7.

⁴³ LINDUŠKA, Petr. *Hanácke těžko a pomalo: praktická očebnice Hanáčtjěne*. Olomouc: Agriprint, 2020. ISBN 978-80-87091-90-6.

⁴⁴ VOGELOVÁ, Olga, Ivana KRÁLOVÁ a Marek OŠTÁDAL. *Óčebnica hanáčtjěné pro némenši*. Litovel: Mikroregion Litovelsko, 2018. ISBN 978-80-907770-0-2.

⁴⁵ BOGOCZOVÁ, Irena. *Textová opora ke studiu mluveného českého jazyka a dialektologie*. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, 2012. S. 72. ISBN 978-80-7464-033-9.

V návaznosti na to se také „ý“, případně na „í“ mění na „é“ – *šéroké* (široký), *dlóhé, vozék, nosék, hřepek, rohlék, blézko* (blízko).

Centrální hanáčtina vůbec neobsahuje dlouhou samohlásku „í“, ta se krátí na „i“, pokud se nemění v jinou samohlásku.

U sloves z 1. a 2. slovesné třídy končících ve 3. os. pl. *-ou* dochází ke změně na *-ó* – *nesó, pečó*. Změna neprobíhá pouze u sloves, objevuje se i ve slovech jiného slovesného druhu – *móka, kópekla* (koupelka).

U sloves ze 3., 4. a 5. slovesné třídy končících ve 3. os. pl. *-í* nebo *-á* je tato koncovka přeměněna na *-jó* – *prosijó, vidijó, dělajó, trpijó, sázijó, lechtajó, zpivajó*.

V koncovkách, které končí ve spisovné češtině na *-é*, probíhá změna v *-y* – *nekery* (některé), *žensky* (ženské). Avšak uprostřed slov se „é“ mění v „i“ – *mliko, pict, tict, nist, okinko*.

Častá je přeměna „ej“ v „é“ uplatňující se jak v koncovkách, tak i uprostřed slov – *délé, nélepsi* (nejlepší).

V pádových koncovkách se užívá „a“ namísto „e“ – *naša, ôlêca / hólêca* (ulice), *koňa, pola*.

Ve výjimečných případech se objevuje protetické „h“. Zachováno je už jen v mluvené podobě v názvech měst, dříve se používalo i při psaní – *Holomóc* (Olomouc), *Hônčovice* (Unčovice), rovněž se dříve používalo u jakýchkoliv slov začínajících samohláskou – *hómijó* (umí), *habê* (aby), dnes již téměř vymizelo. Avšak nikdy se v hanáčtině nevyskytuje protetické „v“ – *vobilí, vokno*.

Dochází k vynechávání „j“ na počátku slov – *iné* (jiný), *de, eště/ešče* (ještě), *ešlé* (jestli), *inde*.

Asimilace znělosti u párových souhlásek „sh“ se z pravidla vyslovuje jako „zh“ – *zhodit, zhoda, zhánět*.

Typickým znakem je i zkracování samohlásek. Irena Bogoczová ve své učebnici *Textová opora ke studiu mluveného českého jazyka a dialektologie* toto zkracování označuje jako „moravskou krátkost“⁴⁶ – *žaba, tata, pit, mak, blato, dat, vrana*.

Písmeno „k“ na začátcích ale i uprostřed slov se vyslovuje i píše jako „g“ – *gde, negde, gděž* (když).

Zůstává zachována hlásková skupiny „šč“ namísto „št“ – *ščesti, ščáva, ešče* (ještě), *ščépat* (štípat), *ščôřět* (usmívat se).

U neurčitých zájmen nedochází ke změkčení písmene „n“, po kterém by ve spisovné češtině následovalo „ě“, neboť v tomto případě je užito pouze „e“ – *negdo, neco, nejakó, neči*.

Vybrané infinitivy jsou zakončeny písmenem „t“ namísto „ť“ – *dělat', malovat', spichať*.

U vybraných podstatných jmen se na jejich konci objevuje změkčování – *lokeť, kořeň, host', kost', dost', pěst', trest'*.

U imperativů z 2. slovesné třídy se v 2. os. pl. uplatňují následující tvary – *pad'nite, ôhnitě* (uhněte), *začnite, zabite, sednite*.

1.3.2 Časování slovesa být v hanáčtině

Sloveso být je užíváno v infinitivní podobě *bêt*.

Jeho časování vypadá následovně:

Tabulka 1 - Časování slovesa *být* v hanáčtině

		čas přítomný	čas minulý	čas budoucí
1. os. sg.	já	sô	bêl sem	bôdô
2. os. sg.	tê (ty)	sê	bêls	bôdeš
3. os. sg.	on ona ono	je	bêl bêla bêlo	bôde
1. os. pl.	mê (my)	smê	bêlê smê	bôdeme
2. os. pl.	vê (vy)	ste	bêlê ste	bôdete
3. os. pl.	oní, ony, ona	só	bêlê	bôdó

⁴⁶ BOGOČZOVÁ, Irena. *Textová opora ke studiu mluveného českého jazyka a dialektologie*. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, 2012. S. 74. ISBN 978-80-7464-033-9.

Tabulka 2 - Časování slovesa *být* v hanáčtině

	imperativ	podmiňovací způsob	podmiňovací způsob minulý
1. os. sg.		bêch bêl	béval bêch bêl
2. os. sg.	bôď	bês bêl	béval bês bêl
3. os. sg.		bê bêl bê bêla bê bêlo	béval bê bêl bévala bê bêla bévalo bê bêlo
1. os. pl.	bôďme	bêsme bêlê	bévalê bêsme bêlê
2. os. pl.	bôďte	bêste bêlê	bévalê bêste bêlê
3. os. pl.		bê bêlê	bévalê bê bêlê

2 PRAKTICKÁ ČÁST

Následující kapitola bude v jednotlivých podkapitolách představovat specifické hanácké výrazy, které jsou odlišné od svých synonym ve spisovné, obecné i hovorové češtině. Půjde o slova různých slovních druhů, nejčastěji se však bude jednat o podstatná jména.

V každé podkapitole bude představen hanácký výraz a jeho synonymum ve spisovné češtině, nebo objasnění významu. Také bude uvedeno, ve kterých slovnících, sepisujících tato hanácká slovíčka, lze právě tento dialektismus dohledat. Takovéto slovníky často obsahují pouze překlad, zde však bude u každého slova uveden správný tvar v singuláru i plurálu a přesné časování nebo skloňování v mluvnických pádech, podle toho, o který slovní druh se bude jednat. Využito bude i kontextuální vysvětlení dialektismu, které se uplatní v příkladových větách následujících vždy po časování nebo skloňování. Bude se jednat o hanácké věty, ve kterých se dané slovo nejčastěji vyskytuje, ale budou zařazeny i věty, které vymyslela autorka práce pro další demonstraci toho, jak lze dané slovo použít. Za každou větou v hanáčtině bude následovat překlad do spisovné češtiny

Je důležité podotknout, že se nebude jednat o všechny takovéto výrazy, které hanáčtina obsahuje, neboť jich je pro účely této bakalářské práce příliš mnoho. Půjde pouze o výběr několika slov, které autorka vyhodnotila jako zajímavé a dosti specifické na to, aby byly zmíněny a blíže rozebrány v této práci.

2.1 Oharek

Prvním výrazem je slovo *oharek*. Tento dialektismus lze dohledat v *Hanáckém slovníčku* od Pavla Pospěcha,⁴⁷ v *Hanáckém slovníku* od Josefa Borockého,⁴⁸ ale i ve slovníku na internetové stránce *HANÁCI Praha*⁴⁹ Jde o podstatné jméno rodu mužského. Může se zdát, že jeho význam bude stejný s významem totožného slova v obecné češtině. Výraz *oharek* v obecné češtině označuje nedopalek. *Etymologický slovník jazyka českého* uvádí význam slova *oharek* jakožto hořeti z ruského *ogárok* nebo polského výrazu *ogarek*.⁵⁰ V tomto případě se jedná o homonymum, proto má v hanáčtině zcela jiný význam, neboť je takto označována okurka. *Oharek* se používá ve všech případech, kdy se hovoří o okurce, ať už se jedná o okurku salátovou nebo okurku hadovku, která se nejčastěji servíruje jako obloha u hlavních jídel, nebo okurku nakládačku, jež se zavařuje.

Lze si všimnout, že nedochází pouze ke změně významové, kdy pojem, který v obecné češtině označuje předmět, který je nejedlý, ale v nářečí označuje zeleninu.

⁴⁷ POSPĚCH, Pavel. *Hanácký slovníček*. Olomouc: Společnost přátel vesnice a malého města, 2008. S. 39. ISBN 978-80-254-4293-7.

⁴⁸ BOROCKÝ, Josef. *Hanácké slovník: Hanácký slovník středohanáckého nářečí*. Jirí Dokoupil. 2003. Dostupné z: http://www.banda.cz/webs/k/kom/usr_files/file/hanackyslovník.pdf. [cit. 2024-04-17]. Nepublikováno.

⁴⁹ Hanácký slovníček. Online. HANÁCI Praha. Dostupné z: <https://hanaci.com/slovník.php>. [cit. 2024-04-16].

⁵⁰ HOLUB, Josef a František KOPEČNÝ. *Etymologický slovník jazyka českého*. Praha: Státní nakladatelství učebnic, 1952. S. 252.

Viditelná je i změna rodu, kdy okurka je rodu ženského a oharek je rodu mužského, konkrétně rodu mužského neživotného. Tento dialektismus se bude skloňovat podle vzoru hrad, ale vzhledem k tomu, že jde o hanácký výraz, bude i tento vzor převeden do hanáčtiny. Změna není rozpoznatelná ihned, jelikož nominativ těchto slov je totožný, avšak již v genitivu lze vidět rozdíl v koncovce, jež v hanáčtině je „ô“, tudíž genitiv vzoru hrad bude v hanáčtině „hradô“.

Skloňování bude vypadat následovně:

Tabulka 3 - Skloňování dialektismu oharek v singuláru

1. pád	sg.	oharek
2. pád	sg.	oharkô / oharka
3. pád	sg.	oharkô
4. pád	sg.	oharek
5. pád	sg.	oharkô
6. pád	sg.	oharkô
7. pád	sg.	oharkem

Plurál spisovného slova okurka neboli okurky je v hanáčtině označovány jako *oharkê* a opět odpovídající vzoru hrad, v plurálu „hrady“, v hanáčtině „hradê“.

Tabulka 4 - Skloňování dialektismu oharek v plurálu

1. pád	pl.	oharkê
2. pád	pl.	oharku
3. pád	pl.	oharkum
4. pád	pl.	oharkê
5. pád	pl.	oharkê
6. pád	pl.	oharkách
7. pád	pl.	oharkama

Tato slova se dají v hanáčtině použít například v následujících větách:

Chceš k temô jidlô oharek? (Chceš k tomu jídlu okurku?)

S oharkem to bôdeš mět lepší. (S okurkem to budeš mít lepší.)

Nakrájim tě oharek. (Nakrájím ti okurku.)

Pomůž mně sbírat oharkê. (Pomoz mi sbírat okurky.)

Dé to ve sklepě k oharkum. (Dej to ve sklepě k okurkám.)

Ôž rostó oharkê? (Už rostou okurky?)

2.2 Lôkše

Výraz *lôkše* je plurál podstatného jména a je možné ho opět najít v *Hanáckém slovníčku* od P. Posěcha⁵¹ a v *Hanáckém slovníčku* na stránce *HANÁCI Praha*,⁵² ale také v Borockého *Hanáckém slovníku*,⁵³ ve kterém je i podoba singuláru. Ta je uvedena i v *Hanáckém slovníku z Mezêc*.⁵⁴

Tento výraz je téměř totožný se slovem *lokše*, jež označuje bramborové placky,⁵⁵ liší se pouze běžným a otevřeným písmeno „o“. Přes veškerou tuto podobnost se nejedná o synonyma. Tím je velmi podobný výraz z hovorové češtiny, a to slovo *lukše*. Obě tato slova se užívají pro označení těstovin konkrétně nudlí. Spisovné slovo nudle se však od dialektismu *lôkše* liší tím, že tvar slova v nominativu je stejný pro plurál i pro singulár a tvary se začnou lišit až v dalších pádech. Dialektismus *lôkše* však označuje pouze plurál, singulár označující jednu nudli se v hanáčtině řekne *lôkša*.

Skloňování tohoto výrazu v singuláru i plurálu vypadá takto:

Tabulka 5 - Skloňování dialektismu *lôkše* v singuláru a plurálu

1. pád	sg.	lôkša		1. pád	pl.	lôkše
2. pád	sg.	lôkše		2. pád	pl.	lôkši
3. pád	sg.	lôkše / lokši		3. pád	pl.	lôkšim
4. pád	sg.	lôkšô		4. pád	pl.	lôkše
5. pád	sg.	lôkšo		5. pád	pl.	lôkše
6. pád	sg.	lôkše		6. pád	pl.	lôkšich
7. pád	sg.	lôkšó		7. pád	pl.	lôkšema

Lokše nebo lokša se nejčastěji používají v takovýchto větách:

Ôděláme domácí lôkše. (Uděláme domácí nudle.)

Máš rád polivkô s lôkšema? (Máš rád polévku s nudlemi?)

⁵¹ POSPĚCH, Pavel. *Hanácký slovníček*. Olomouc: Společnost přátel vesnice a malého města, 2008. S. 32. ISBN 978-80-254-4293-7.

⁵² Hanácký slovníček. Online. HANÁCI Praha. Dostupné z: <https://hanaci.com/slovník.php>. [cit. 2024-04-16].

⁵³ BOROCKÝ, Josef. *Hanácké slovník: Hanácký slovník středohanáckého nářečí*. Jiří Dokoupil. 2003. Dostupné z: http://www.banda.cz/webs/k/kom/usr_files/file/hanackyslovník.pdf. [cit. 2024-04-17]. Nepublikováno.

⁵⁴ FANTULA, Josef. *Hanácké slovník z Mezêc*. PDF Online. Obec Náklo – Oficiální stránky obce Náklo. 2013, S. 26. Dostupné z: https://www.naklo.cz/e_download.php?file=data/editor/70cs_1.pdf&original=Mezeck%C3%A9+slovní%C4%8Dek.pdf. [cit. 2024-04-16].

⁵⁵ *Jazyková poradna: Zajímavé dotazy*. Online. Ústav pro jazyk český. Dostupné z: <https://ujc.avcr.cz/jazykova-poradna/zajimave-dotazy/220428-zajimave-dotazy-lokse.html>. [cit. 2024-04-21].

Věškrab to pořádně, ať tě tam nezůstane ani jedna lókša. (Vyškrab to pořádně, ať ti tam nezůstane ani jedna nudle.)

Dáš si lókšovo polivkô? (Dáš si nudlovou polévku?)

2.3 Zemsky

Další výrazem je slovo *zemsky*. Na první pohled se nabízí souvislost s přídavným jménem *zemský*, jelikož se liší pouze délkou koncovky. Do jisté míry je tomu tak, protože jsou to slova příbuzná, pocházející ze stejného kořene a tím je slovo *zem*, avšak liší se významem. Přídavné jméno *zemsky*, znamená v hanáčtině brambory a tento překlad je uveden v *Hanáckém slovníčku* na webové stránce *HANÁCI Praha*⁵⁶ a v *Hanáckém slovníku z Mezêc*.⁵⁷

Tento výraz vznikl zkrácením slovního spojení *zemsky jabka*, jež je výraz dohledatelný v *Hanáckém slovníčku*.⁵⁸ Slovo *jabka*⁵⁹ nese v hanáčtině význam jablko, avšak nejedná se pouze o jablka, která rostou na stromě, tento význam mají i rajčata a již zmíněné brambory. Všechny tyto tři potraviny jsou v hanáčtině v plurálu označovány jako *jabka*, v singuláru jako *jabko*. I když kontext věty, ve které je slovo *jabko* nebo *jabka* použito, často dokáže rozlišit o jaký druh se jedná, je s tímto podstatným jménem spojeno i přídavné jméno, jež slouží k upřesnění. *Jablka* rostoucí na stromě jsou v návaznosti na to označována jako *stromovy jabka*. Rajčata jsou *rajsky jabka* a již zmiňované brambory, jelikož rostou v zemi, jsou označovány jako *zemsky jabka*. Tato přídavná jména nesou význam sama o sobě, proto je možné je užívat i bez podstatného jména *jabka* / *jabko*. Používání těchto přídavných jmen se vžilo jako kratší a rychlejší způsob vyjádření slovního spojení a přesnější než pouze *jabka*.

Přídavné jméno *zemsky* se skloňuje podle vzoru *mladý* ve středním rodě plurálu v podobě *mladá*. Důvodem je, že dialektismus *zemsky* je zkrácená podoba již zmíněného sousloví *zemsky jabka*, což znamená, že se přídavné jméno bude řídit rodem a číslem podstatného jména se kterým souvisí. V tomto případě je to slovo *jabka*, v singuláru

⁵⁶ Hanácký slovníček. Online. HANÁCI Praha. Dostupné z: <https://hanaci.com/slovník.php>. [cit. 2024-04-16].

⁵⁷ FANTULA, Josef. *Hanácké slovník z Mezêc*. PDF Online. Obec Náklo – Oficiální stránky obce Náklo. 2013, S. 53. Dostupné z: https://www.naklo.cz/e_download.php?file=data/editor/70cs_1.pdf&original=Mezeck%C3%A9+slovní%C4%8Dek.pdf. [cit. 2024-04-16].

⁵⁸ POSPĚCH, Pavel. *Hanácký slovníček*. Olomouc: Společnost přátel vesnice a malého města, 2008. S. 26. ISBN 978-80-254-4293-7.

⁵⁹ Hanácký výraz *jabka* lze psát také jako *japka* v singuláru *japko*. V tomto textu bude použita pouze varianta *jabka* / *jabko*.

jabko. Důležité je převést vzor *mladý*, ve středním rodě plurálu, do hanáčtiny jako „*mlady*“ podle hláskové změny, aby tvary skloňovaného hanáckého slova zcela odpovídaly vzoru.

Skloňování tohoto slova:

Tabulka 6 - Skloňování dialektismu *zemsky*

1. pád	<i>zemsky</i>
2. pád	<i>zemských</i>
3. pád	<i>zemském</i>
4. pád	<i>zemsky</i>
5. pád	<i>zemsky</i>
6. pád	<i>zemských</i>
7. pád	<i>zemskéma</i>

Ve větě lze slovo *zemsky* použít jako podstatné i přídavné jméno:

Dô nakopat zemsky. (Jdu nakopat brambory.)

Dones zemsky jabka. (Dones brambory.)

Chceš to se zemskéma? (Chceš to s bramborami?)

Só tam ešče zemsky? (Jsou tam ještě brambory?)

Dé to vedle zemských. (Dej to vedle brambor.)

Óvařim slipkám zemsky. (Uvařím slepicím brambory.)

Singulár tohoto dialektismu může být opět slovo *zemsky* z již zmiňovaného slovního spojení *zemsky jabko*, avšak pokud je slovo *zemsky* použito pro označení jedné brambory musí mu předcházet číslovka určující jednotné číslo – *jedno zemsky*.

Je možné použít i výraz z obecné češtiny, a to *zemák* skloňující se podle vzoru *hrad*. Skloňování v hanáčtině by bylo téměř totožné, pouze by docházelo k hláskovým změnám v koncovkách. Slovo *zemák* se objevuje i v *Etymologickém slovníku jazyka českého*, kde je též uvedeno dialektické označení *zemská japka*.⁶⁰

I když se jednotné číslo příliš nepoužívá, věty, ve kterých by mohlo zaznít, by v hanáčtině vypadaly takto:

Podé mně ten zemák / to jedno zemsky. (Podej mi ten brambor.)

⁶⁰ HOLUB, Josef a KOPEČNÝ, František. *Etymologický slovník jazyka českého*. Praha: Státní nakladatelství učebnic, 1952. S. 435.

Ódělé eště jeden zemák / jedno zemsky a bôde to stačēt. (Udělej ještě jeden brambor a bude to stačit.)

2.4 Lelék

Slovo *lelék* bude svým významem zcela odlišné od dosud zmíněných hanáckých výrazů, jelikož ty měly doposavad společné to, že se jednalo o potraviny.

Lelék nemá nic společného se spisovným slovem *lilek*, jinak také nazývaný *baklažán*, i když jsou v těchto slovech použity stejné samohlásky „l“ a „k“. Nemá ani význam jiné jedlé suroviny, jelikož překlad hanáckého slova *lelék* lze nalézt v *Hanáckém slovníku z Mezêc*,⁶¹ ale i ve slovníčku na stránce HANÁCI Praha⁶² s významem pletenec vlasů též cop. Plurál, označující dva a více zapletených copů, se řekne *leléké* a je možné ho dohledat v *Hanáckém slovníku*,⁶³ nebo v Pospěchově *Hanáckém slovníčku*.⁶⁴

Výraz je rodu mužského neživotného, proto jeho skloňování bude podle vzoru hrad, a to jak v singuláru, tak plurálu. Důležité je připomenout, že pokud je *lelék* hanácké slovo, musí být i vzor převeden do hanáčtiny, aby se jejich koncovky vzájemně shodovaly.

Skloňování podstatného jména *lelék* v singuláru i plurálu vypadá takto:

Tabulka 7 - Skloňování dialektismu *lelék* v singuláru a plurálu

1. pád	sg.	lelék		1. pád	pl.	leléké
2. pád	sg.	leléka / lelékô		2. pád	pl.	leléku
3. pád	sg.	lelékô		3. pád	pl.	lelékum
4. pád	sg.	lelék		4. pád	pl.	leléké
5. pád	sg.	lelékô		5. pád	pl.	leléci / leléke
6. pád	sg.	lelékô		6. pád	pl.	lelékách
7. pád	sg.	lelékem		7. pád	pl.	lelékama

⁶¹ FANTULA, Josef. *Hanácké slovník z Mezêc*. PDF Online. Obec Náklo – Oficiální stránky obce Náklo. 2013. S. 25. Dostupné z: https://www.naklo.cz/e_download.php?file=data/editor/70cs_1.pdf&original=Mezeck%C3%A9+slovník%C4%8Dek.pdf. [cit. 2024-04-16].

⁶² Hanácký slovníček. Online. HANÁCI Praha. Dostupné z: <https://hanaci.com/slovník.php>. [cit. 2024-04-16].

⁶³ BOROČKÝ, Josef. *Hanácké slovník: Hanácký slovník středohanáckého nářečí*. Jiří Dokoupil. 2003. Dostupné z: http://www.banda.cz/webs/k/kom/usr_files/file/hanackyslovník.pdf. [cit. 2024-04-17]. Nepublikováno.

⁶⁴ POSPĚCH, Pavel. *Hanácký slovníček*. Olomouc: Společnost přátel vesnice a malého města, 2008. S. 32. ISBN 978-80-254-4293-7.

Užití dialektismu *lelék* v singuláru i plurálu v hanáckých větách může být takovéto:

Mám tě ôdělat lelékê? (Mám ti udělat / zaplést copy?)

S tema lelékama tě to slôši / pasôje. (S těmi copy ti to sluší.)

Ôplet' si lelék. (Uplet' si cop.)

Máš pěkné lelék. (Máš pěkné cop.)

2.5 Ščôřet se

U výrazu *ščôřet se* je na první pohled jasné, že se jedná o sloveso. Tento hanácký výraz však není nesprávně vžitou variantu slovesa *ščôřit* z hovorové češtiny, jež znamená něco ukrást, i když tato slova jsou vzájemně velmi podobná. Také nemá nic společného se slovem *štír* nebo s jeho straší podobou ze staročestiny *ščúr*, nebo z ruštiny *ščur*,⁶⁵ nebo slovenským slovem *štúrat'*, což jde do češtiny přeložit jako *šťourat*, *hrabat* nebo *přehrabávat*,⁶⁶ i když tomu nasvědčují použité hlásky. V hanáčtině nese význam zcela odlišný od zde uvedených slov, neboť *ščôřet se* znamená usmívat se, nebo se smát.

Jak lze vidět, je zde zachována hlásková skupina *šč*, objevující se ještě u dalších slov jako je *ščôchnót* (sblížit se), *ščôdlat* (viklat), *ščepáné* (křížaly), *ščava* (šťáva) atd. Všechny tyto dialektismy společně s výrazem *ščôřet se*, je možné najít v *Hanáckém slovníčku*⁶⁷ ale i v *Hanáckém slovníku z Mezêc*⁶⁸ pod písmenem „Š“. Samotný výraz *ščôřet se* lze nalézt také v internetovém slovníčku na stránce *HANÁCI Praha*.⁶⁹

Imperativ tohoto slovesa je *ščôř se*, *ščôřme se*, *ščôřte se*. Na tvar *ščôř se* lze narazit v *Hanáckém slovníku* od J. Borockého.⁷⁰

V podmiňovacím způsobu se dialektismu *ščôřet se* chová jako běžné sloveso ve spisovné češtině. Jediným rozdílem je hlásková změna v pomocném slovesu *být*, které se přidává k danému slovesu v minulém čase. V tomto pomocném slovesu jsou

⁶⁵ HOLUB, Josef a KOPEČNÝ, František. *Etymologický slovník jazyka českého*. Praha: Státní nakladatelství učebnic, 1952. S. 376.

⁶⁶ Štúrat'. Online. Slovensky: slovník slovenského jazyka. 2024. Dostupné z: <https://www.slovensky.eu/tag/sturit/>. [cit. 2024-04-16].

⁶⁷ POSPĚCH, Pavel. *Hanácký slovníček*. Olomouc: Společnost přátel vesnice a malého města, 2008. S. 56–57. ISBN 978-80-254-4293-7.

⁶⁸ FANTULA, Josef. *Hanácké slovník z Mezêc*. PDF Online. Obec Náklo – Oficiální stránky obce Náklo. 2013. S. 44. Dostupné z: https://www.naklo.cz/e_download.php?file=data/editor/70cs_1.pdf&original=Mezeck%C3%A9+slovník%C4%8Dek.pdf. [cit. 2024-04-16].

⁶⁹ Hanácký slovníček. Online. HANÁCI Praha. Dostupné z: <https://hanaci.com/slovník.php>. [cit. 2024-04-16].

⁷⁰ BOROCKÝ, Josef. *Hanácké slovník: Hanácký slovník středohanáckého nářečí*. Jirí Dokoupil. 2003. Dostupné z: http://www.banda.cz/webs/k/kom/usr_files/file/hanackyslovník.pdf. [cit. 2024-04-17]. Nepublikováno.

zachovány samohlásky, ale dochází ke hláskové změně „y“ na „ê“, tudíž bych se měnil na *bêch*.

Časování tohoto slovesa ve všech třech časech:

Tabulka 8 - Časování dialektismu *ščôřet se*

	čas přítomný	čas minulý	čas budoucí
1. os. sg.	ščôřim se	ščôřel sem se	bôdô se ščôřet
2. os. sg.	ščôřiš se	ščôřel ses	bôdeš se ščôřet
3. os. sg.	ščôři se	ščôřel se, ščôřela se, ščôřelo se	se bôde ščôřet
1. os. pl.	ščôřime se	ščôřele sme se	se bôdem ščôřet
2. os. pl.	ščôřite se	ščôřele ste se	se bôdete ščôřet
3. os. pl.	ščôřijó se	ščôřele se	se bôdó ščôřet

Použití ve větě:

Co se ščôřiš? (Co se směješ / usmíváš?)

Přestaň se ščôřet! (Přestaň se usmívat / smát!)

Čemô se ščôřite? (Čemu se směješ?)

Nesmíme se takhle ščôřet. (Nesmíme se tak usmívat / smát.)

Hezkê se ščôři. (Hezky se usmívá / směje.)

2.6 Harabózi

Hanácké slovíčko *harabózi* uvádí *Hanácký slovníček* od Pavla Pospěcha,⁷¹ Hanácké slovníček na webové stránce *HANÁCI Praha*⁷² i *Hanácké slovník z Mezêc*⁷³ a má ve spisovné češtině synonymum nepořádek. Výrazem z hovorové češtiny by se dal popsat ostřejším slovem *svinčík* případně až *bordel*, avšak nejpodobnější hanáckému *harabózi*, jsou slova z obecné češtiny, jež zmiňuje i *Etymologický slovník jazyka českého*, a těmi jsou *haraburdí* a *harampádí*. *Etymologický slovník jazyka českého* popisuje, že *haraburdí* pochází z německého jazyka a jedná se o složeninu slov *hara* a *burda*, a že obě tato slova,

⁷¹ POSPĚCH, Pavel. *Hanácký slovníček*. Olomouc: Společnost přátel vesnice a malého města, 2008. S. 22. ISBN 978-80-254-4293-7.

⁷² Hanácký slovníček. Online. HANÁCI Praha. Dostupné z: <https://hanaci.com/slovník.php>. [cit. 2024-04-16].

⁷³ FANTULA, Josef. *Hanácké slovník z Mezêc*. PDF Online. Obec Náklo – Oficiální stránky obce Náklo. 2013. S. 16. Dostupné z: https://www.naklo.cz/e_download.php?file=data/editor/70cs_1.pdf&original=Mezeck%C3%A9+slovník%C4%8Dek.pdf. [cit. 2024-04-16].

jak *haraburdí*, tak *harampádí* mohou mít synonymum *veteš*,⁷⁴ což už však není tak přesné pro dialektismus *harabózi*.

Harabózi má pouze tvar plurálu, jelikož se jedná o podstatné jméno hromadné. Shoduje se i s popisem, který uvádí *Internetová příručka* na stránce *Ústav pro jazyk český* v článku *Číslo podstatných jmen (dvoje housle, hromady listí)*. Zde je uvedeno, že v případě podstatného jména hromadného se může jednat o soubor věcí,⁷⁵ tak jako v tomto případě, ani nemusí být přesně určeno o soubor jakých věcí se jedná. *Harabózi* neoznačuje konkrétní věci, spíše poukazuje na skutečnost, že pokud mluvčí nazve nějaký soubor věcí *harabózim*, považuje tyto věci za nepotřebné nebo za neurovnané.

Další shodou, kterou je možné v tomto článku možné najít, je že zakončení podstatných jmen hromadných jen na přípony *-í, -oví, -stvo, -ctvo*.⁷⁶ Výraz *harabózi* sice končí na *-i*, avšak je nutné brát v potaz, že jedním ze znaků hanáčtiny je určitá „moravská krátkost“⁷⁷ a absence písmena „í“, které je nahrazeno pouze krátkou variantou této samohlásky, pokud není nahrazeno samohláskou jinou. V souvislosti s tím, že dvě nejpodobnější synonyma *haraburdí* a *harampádí* končí na *-í*, dá se uvažovat, že by tomu tak mohlo být i v případě *harabózi*, pokud by nedodržovalo pravidla hanáčtiny.

Jak vyplývá ze zde uvedeného, singulár slova *harabózi* neexistuje a „*podstatná jména hromadná lze počítat jen jako celky – ve spojení s druhovými číslovkami (dvojí cukroví – dva druhy cukroví, např. linecké a kokosové) nebo pomocí neurčitých kvantitativních výrazů – mnoho, málo (mnoho listí)*.“⁷⁸

Dialektismus *harabózi* je rodu středního a skloňuje se podle vzoru stavení. Nutná je však úprava tohoto vzoru do hanáckého nářečí, ve kterém, jak už bylo zmíněno dříve, se nenachází písmeno „í“, proto by tento vzor v hanáčtině zněl „stavení“ a s ním by bylo totožné skloňování slova *harabózi*.

⁷⁴ HOLUB, Josef a KOPEČNÝ, František. *Etymologický slovník jazyka českého*. Praha: Státní nakladatelství učebnic, 1952. S. 120.

⁷⁵ *Internetová jazyková příručka: Číslo podstatných jmen (dvoje housle, hromady listí)*. Online. Ústav pro jazyk český: Akademie věd České republiky. 2008–2024. Dostupné z: <https://prirucka.ujc.cas.cz/?id=202>. [cit. 2024-04-16].

⁷⁶ Tamtéž

⁷⁷ BOGOCZOVÁ, Irena. *Textová opora ke studiu mluveného českého jazyka a dialektologie*. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, 2012. S. 74. ISBN 978-80-7464-033-9.

⁷⁸ *Internetová jazyková příručka: Číslo podstatných jmen (dvoje housle, hromady listí)*. Online. Ústav pro jazyk český: Akademie věd České republiky. 2008–2024. Dostupné z: <https://prirucka.ujc.cas.cz/?id=202>. [cit. 2024-04-16].

Skloňování podle rodu stavení, hanácky stavení, má výrazný prvek, a to ten, že jeho tvar je v každém mluvnickém pádě stejný, kromě instrumentálu, ve kterém se liší, jak lze vidět:

Tabulka 9 - Skloňování dialektismu *harabózi* podle vzoru stavení

1. pád	harabózi
2. pád	harabózi
3. pád	harabózi
4. pád	harabózi
5. pád	harabózi
6. pád	harabózi
7. pád	harabózim

Objevuje se i varianta skloňování, která svými tvary přesně neodpovídá skloňování podle vzoru stavení. Tyto varianty uvádí Linduška ve své knize *Co včel?* v části *Lindákuv malý hanácký slovníček početně*, kde je o tomto slovu napsáno krátké pojednání, ve kterém je skloňování dialektismu *harabózi* uvedeno také takto:

Tabulka 10 - Druhá varianta skloňování dialektismu *harabózi*

1. pád	harabózi
2. pád	harabóziho
3. pád	harabózimô
4. pád	harabózi
5. pád	harabózi
6. pád	harabózim
7. pád	harabózim

Použití ve větě by bylo následující:

Čí je toď to harabózi? (Čí je tady ten nepořádek?)

Co je to za harabózi? (Co je to za nepořádek?)

Ókloď to harabózi! (Uklid' ten nepořádek!)

V kôchêni je hroznyho harabózi. (V kuchyni je hrozný nepořádek / takového nepořádku.)

Proč je toď tajkovyho harabóziho? (Proč je tady takový nepořádek?)

2.7. Ščóplé

Ščóplé je přídavné jméno používající se pro charakteristiku vzhledu. Člověk, o kterém by se v hanáčtině řeklo, že je *ščóplé*, by byl ve spisovné češtině označen jako štíhlý

nebo hubený. Takovýto překlad se nachází i v *Hanáckém slovníčku* od Pospěcha,⁷⁹ v Borockého Hanéckém slovníku⁸⁰ a v *Hanáckém slovníčku* na stránce *HANCI Praha*.⁸¹

Je možné se domnívat, že tento hanácký výraz je odvozený od slova *ščipnót* neboli *štípnout*. Tato domněnka je založená na vizuální podobnosti, jelikož hubený člověk vypadá, jako kdyby seštípnutý, uštípnutý případně štípnutý, což by se v hovorové češtině řeklo také jako *štíplý*. Slovo z hovorové češtiny *štíplý* je velmi podobné slovu *ščóplé*, zvláště vezme-li se v potaz, že hanáčtina zachovává skupinu samohlásek „šč“ namísto „šť“ a ve slově dochází k hláskovým změnám.

Doposud zde byl rozebíráný dialektismus uváděn pouze v mužském rodě, avšak jeho tvar se mění podle rodu. V ženském rodě by se koncovka změnila na *-á*, což lze vidět na příkladě „*ona je ščóplá*“. Ve středním rodě by byla koncovka *-y*, „*ono je ščóply*“, avšak ve středním rodě se tento výraz téměř nepoužívá.

Skloňování ve všech rodech probíhá podle vzoru *mladý*, převedeného do hanáčtiny jako *mladé*, *mladá* a *mlady*:

Tabulka 11 - *Skloňování dialektismu ščóplé v singuláru*

		rod mužský	rod ženský	rod střední
1. pád	sg.	ščóplé	ščóplá	ščóply
2. pád	sg.	ščópliho	ščóplé	ščópliho
3. pád	sg.	ščóplimô	ščóplé	ščóplimô
4. pád	sg.	ščópliho	ščópló	ščóply
5. pád	sg.	ščóplé	ščóplá	ščóply
6. pád	sg.	ščóplim	ščóplé	ščóplim
7. pád	sg.	ščóplém	ščópló	ščóplém

Tabulka 12 - *Skloňování dialektismu ščóplé v plurálu*

		rod mužský	rod ženský	rod střední
1. pád	pl.	ščópli	ščóply	ščóply
2. pád	pl.	ščópléch	ščópléch	ščópléch
3. pád	pl.	ščóplém	ščóplém	ščóplém

⁷⁹ POSPĚCH, Pavel. *Hanácký slovníček*. Olomouc: Společnost přátel vesnice a malého města, 2008. S. 56. ISBN 978-80-254-4293-7.

⁸⁰ BOROCKÝ, Josef. *Hanácké slovník: Hanácký slovník středohanáckého nářečí*. Jiří Dokoupil. 2003. Dostupné z: http://www.banda.cz/webs/k/kom/usr_files/file/hanackyslovník.pdf. [cit. 2024-04-17]. Nepublikováno.

⁸¹ Hanácký slovníček. Online. HANÁCI Praha. Dostupné z: <https://hanaci.com/slovník.php>. [cit. 2024-04-16].

4. pád	pl.	ščópli	ščóply	ščóply
5. pád	pl.	ščópli	ščóply	ščóply
6. pád	pl.	ščópléch	ščópléch	ščópléch
7. pád	pl.	ščópléma	ščópléma	ščópléma

Použití tohoto přídavného jména ve větě:

Tě se ščóplé. (Ty jsi štíhlý / hubený.)

Nése nějaké ščóplé? (Nejsi nějaký hubený?)

Měla bēch si dat vic jídla, ať nēsô tak ščóplá. (Měla bych si dát víc jídla, ať nejsem tak hubená.)

Je nějaká šťóplá, nezhôbla? (Je nějaká štíhlá / hubená, nezhubla?)

Často je přídavné jméno *ščóplé / ščóplá / ščóply* nahrazeno podstatným jménem *ščóplena*. Jedná se podstatné jméno rodu ženského v singuláru. Ve spisovné češtině by jeho synonymem bylo slovo *vyžle*, v hovorové češtině jím je slovo *vyzáblina*, nebo expresivní výraz *zdechlina*, ve smyslu velmi hubený člověk.

Plurál označující dvě štíhlé osoby, je možné do hanáctiny přeložit jako dvě *ščóplenê*.

Skloňování tohoto slova je podle vzoru *žena*, v plurálu *ženy*, avšak v koncovkách opět probíhají již několikrát zmiňované hláskové změny typické pro rozebírané nářečí.

Tabulka 13 - Skloňování dialektismu ščóplena v singuláru a plurálu

1. pád	sg.	ščóplena		1. pád	pl.	ščóplenê
2. pád	sg.	ščóplenê		2. pád	pl.	ščóplen
3. pád	sg.	ščópleně		3. pád	pl.	ščóplenám
4. pád	sg.	ščóplenô		4. pád	pl.	ščóplenê
5. pád	sg.	ščópleno		5. pád	pl.	ščóplenê
6. pád	sg.	ščópleně		6. pád	pl.	ščóplenách
7. pád	sg.	ščóplenó		7. pád	pl.	ščóplenama

Použití dialektismu ščóplena ve větě:

Tě sê ale ščóplena. (Ty jsi ale vyžle.)

Přéndó ê té dvě ščóplenê? (Přijdou i ty dvě vyžlata?)

Ščópleno, pod' za nama! (Vyžle, pojd' za námi!)

2.8 Dôdel

Tento výraz je zmíněn v knize Petra Lindušky *Co včel?* v části *Lind'ákuv malé hanácké slovníček poočné*.⁸² Také je v této knize podotknuto, že se může zdát, že jde o slovo příbuzné od slovesa *dudlat*, v hanáčtině *dôdlat*, jež se objevuje v hovorové češtině a dalo by se nahradit dalším hovorovým výrazem, a to slovem *brblat*. Linduška uvádí, že podobnost se nabízí, neboť prý je teď „*taková doba, že každé na všechno dodle*“⁸³ (*dudle*), ve smyslu, že se na vše nadává a stěžuje si. *Dôdel* je však podstatné jméno, jehož význam je totožný s dalším hanáckým výrazem, a to *dôdan* zmiňovaným v *Hanáckém slovníku z Mezêc*.⁸⁴ Právý význam slov bude zřetelnější, pokud v dialektismu *dôdel* zpětně zaměníme „o“ na „u“ podle hláskové změny, ke které v hanáčtině dochází. Vznikne *dudel*, což je hovorové označení pro dudlík.

I když slovo *dudlík* by se skloňovalo podle vzoru *hrad*, *dôdel* se skloňuje podle vzoru *les*, jež je podvzorem zmíněného vzoru *hrad*.

Tabulka 14 - Skloňování dialektismu *dôdel* v singuláru

1. pád	sg.	dôdel
2. pád	sg.	dôdla
3. pád	sg.	dôdlô
4. pád	sg.	dôdel
5. pád	sg.	dôdle
6. pád	sg.	dôdlô
7. pád	sg.	dôdlem

Nejčastěji se *dôdel* může objevovat v těchto hanáckých větách:

Dé mô dôdel, ať přestane řvat. (Dej mu dudlík, ať přestane křičet.)

Jak pěkně dôdá ten dôdel. (Jak pěkně cumlá / cucá ten dudlík.)

On pořád neôsne bez dôdla? (On pořád neusne bez dudlíku?)

⁸² LINDUŠKA, Petr. *Co včel?: Lind'ákuv malé hanácké slovníček poočné*. Olomouc: Agriprint, 2018. S. 10–11. ISBN 978-80-87091-78-4.

⁸³ LINDUŠKA, Petr. *Co včel?: Lind'ákuv malé hanácké slovníček poočné*. Olomouc: Agriprint, 2018. S. 10. ISBN 978-80-87091-78-4.

⁸⁴ FANTULA, Josef. *Hanácké slovník z Mezêc*. PDF Online. Obec Náklo – Oficiální stránky obce Náklo. 2013. S. 11. Dostupné

z: https://www.naklo.cz/e_download.php?file=data/editor/70cs_1.pdf&original=Mezeck%C3%A9+slovník%C4%8Dek.pdf. [cit. 2024-04-16].

Plurál není příliš častý, ale zněl by *dôdlê*, díky širokému „ê“ je zřejmé, že se nejedná o hláskovou změnu ve slovesu dudlat. Skloňování by odpovídalo vzoru les v plurálu, který by byl do hanáčtiny převeden jako *lesê*, a vypadalo by následovně:

Tabulka 15 - Skloňování dialektismu *dôdel* v plurálu

1. pád	pl.	dôdlê
2. pád	pl.	dôdlů
3. pád	pl.	dôdlům
4. pád	pl.	dôdlê
5. pád	pl.	dôdlê
6. pád	pl.	dôdlech
7. pád	pl.	dôdlama

Použití výrazu *dôdlê* ve větě by mohlo vypadat následovně:

Mê máme dva dôdlê, dêbê jeden ztratil. (My máme dva dudlíky, kdyby jeden ztratil.)

2.9 Chlástnót

Chlástnót je sloveso vidu dokonavého. Kvůli užitým hláskám může vzbuzovat dojem, že má společný kořen se slovy z hovorové češtiny, kterými jsou podstatné jméno chlast a sloveso *chlastat*, ale není tomu tak. Synonymem ze spisovné češtiny, pro infinitiv slovesa *chlástnót*, je *spadnout*.

Imperativ tohoto slova by byl *chlástni, chlástnime, chlástnite*. Avšak ten se používá velmi zřídka. Častěji je užito v záporu vytvořeném pomocí předpony „ne-“: *nechlástni, nechlástnime, nechlástnite*. Takto vytvořený imperativ se používá jako varování nebo doporučení.

Toto sloveso je vidu dokonavého, proto nemá svou podobu v čase přítomném, ale pouze v čase minulém a budoucím. Přítomný čas lze vytvořit u tohoto slovesa pouze ve vidu nedokonavém, jehož infinitiv zní *chlástat*. Slovesu chlástat v tomto vidu je v knize *Co včel?* v části *Lind'ákuv malé hanácké slovníček počné* věnována kratší kapitola, která vysvětluje jeho význam.⁸⁵ Dialektismus chlástat, ale i chlástnót lze také najít v *Hanáckém slovníku z Mezêc*.⁸⁶

⁸⁵ LINDUŠKA, Petr. *Co včel?: Lind'ákuv malé hanácké slovníček počné*. Olomouc: Agriprint, 2018. S. 23–24. ISBN 978-80-87091-78-4.

⁸⁶ FANTULA, Josef. *Hanácké slovník z Mezêc*. PDF Online. Obec Náklo – Oficiální stránky obce Náklo. 2013. S. 19. Dostupné

z: https://www.naklo.cz/e_download.php?file=data/editor/70cs_1.pdf&original=Mezeck%C3%A9+slovník%C4%8Dek.pdf. [cit. 2024-04-16].

Časování slovesa *chlástnôt* v minulém a budoucím čase:

Tabulka 16 - Časování dialektismu *chlástnôt*

	minulý čas	budoucím čase
1. os. sg.	chlástl sem	chlástnô
2. os. sg.	chlástls	chlástneš
3. os. sg.	chlástl, chlástla, chlástlo	chlástne
1. os. pl.	chlástlê sme	chlástneme
2. os. pl.	chlástlê ste	chlástnete
3. os. pl.	chláslê	chlástnó

Příklady vět, ve kterých se může dané slovo objevit:

Co to chlástlo? (Co to spadlo?)

Hlavně sebó nechlástni! (Hlavně nespadni!)

Pozor, ať nechlástne. (Pozor, ať nespadne.)

Jak sem sebó včera chlástla, tak se mně z teho ôdělala modřena. (Jak jsem včera spadla, tak se mi z toho udělala modřina.)

Tê chlástneš. (Ty spadneš.)

2.10 Legát

Legát je často používané hanácké slovo, na kterém lze pěkně demonstrovat, jak velice se hanácké výrazy liší od synonyma ve spisovné češtině.

Internetová příručka na stránce *Ústav pro jazyk český* vycházející z *Akademického slovníku cizích slov* uvádí význam slova legát jako „senátor se zvl. posláním, ve vojsku rádce, později velitel legie, v provinciích pomocník místodržícího“ nebo „zplnomocněný papežský vyslanec“.⁸⁷ Tyto významy jsou založeny na původu slova legát, které pochází z latinského *legatus*. Doslovný překlad slova *legatus* je podle knihy *Slovník antické kultury* přídavné jméno *pověřený*.⁸⁸ V hanáčtině však podstatné jméno *legát* neoznačuje osobu, nýbrž věc, konkrétněji židli.

Překlad tohoto dialektismu se nachází ve všech již zmiňovaných slovnících přiřazující české ekvivalenty k hanáckým slovíčkům. Těmito slovníky jsou Pospěchův

⁸⁷ Internetová jazyková příručka: Akademický slovník cizích slov – Legát. Online. Ústav pro jazyk český: Akademie věd České republiky. 2008–2024. Dostupné z: <https://prirucka.ujc.cas.cz/?slovo=leg%C3%A1t>. [cit. 2024-04-16].

⁸⁸ BAHNÍK, Václav. *Slovník antické kultury*. Praha: Svoboda, 1974. S. 342.

Hanácký slovníček,⁸⁹ *Hanácké slovníček* na internetové stránce *HANÁCI Praha*⁹⁰ a *Hanácké slovník z Mezěc*.⁹¹

Podstatné jméno *legát* se skloňuje, podle již několikrát zmiňovaného vzoru hrad převedeného do hanáčtiny, což bude vypadat takto:

Tabulka 17 - *Skloňování dialektismu legát v singuláru a plurálu*

1. pád	sg.	legát		1. pád	pl.	legátê
2. pád	sg.	legátô		2. pád	pl.	legátu
3. pád	sg.	legátô		3. pád	pl.	legátum
4. pád	sg.	legát		4. pád	pl.	legátê
5. pád	sg.	legáte		5. pád	pl.	legátê
6. pád	sg.	legátô / legátě		6. pád	pl.	legátech
7. pád	sg.	legátem		7. pád	pl.	legátama

Použití tohoto podstatného jména v singuláru i plurálu ve větě:

Podám legát. (Podám židli.)

Lapni na legát! (Sedni na židli!)

Vidiš někde na sednóti nějaké legát? (Vidiš někde na sednutí nějakou židli?)

Óž tam néni moc volných legátu. (Už tam není moc volných židlí.)

Ó každýho stola só aspoň dva legátê. (U každého stolu jsou alespoň dvě židle.)

Postav to k těm legátum. (Postav to k těm židlím.)

2.11 Dotazníkové šetření

Dotazníkové šetření probíhalo za účelem zjišťování srozumitelnosti hanáckých výrazů pro mluvčí českého jazyka, kteří však nemluví hanáckým nářečím. Dotazník sloužící pro tyto účely, byl vytvořen pomocí nástroje Microsoft Forms, jenž je součástí Office 365. Pro sběr odpovědí byl vygenerován internetový odkaz,⁹² který přeměroval respondenta na připravený dotazník. K šíření tohoto odkazu byly využity sociální sítě, které jsou v dnešní době nejefektivnější cestou pro šíření jakéhokoliv obsahu. Díky

⁸⁹ POSPĚCH, Pavel. *Hanácký slovníček*. Olomouc: Společnost přátel vesnice a malého města, 2008. S. 32. ISBN 978-80-254-4293-7.

⁹⁰ Hanácký slovníček. Online. HANÁCI Praha. Dostupné z: <https://hanaci.com/slovník.php>. [cit. 2024-04-16].

⁹¹ FANTULA, Josef. *Hanácké slovník z Mezěc*. PDF Online. Obec Náklo – Oficiální stránky obce Náklo. 2013. S. 25. Dostupné z: https://www.naklo.cz/e_download.php?file=data/editor/70cs_1.pdf&original=Mezeck%C3%A9+slovník%C4%8Dek.pdf. [cit. 2024-04-16].

⁹² Zkrácený internetový odkaz pro vyplnění dotazníku: <https://forms.office.com/e/xgW4tJ3Q7z>

tomuto postupu byly shromážděny odpovědi od 93 respondentů. V přílohách se nachází jedna verze nevyplněného i vyplněného dotazníku.

Dotazník se skládal ze dvou částí a dohromady obsahoval 24 otázek. Úvod dotazníku začínal krátkým představením autorky, která je i autorkou této práce, následovalo vysvětlení účelu sběru těchto dat spolu s důležitým upozorněním, že se nejedná o test a nejde o správnost odpovědí, nýbrž o průzkum srozumitelnosti. Dále úvod obsahoval i popis rozložení dotazníku a odhadovaný čas, který respondent stráví vyplňováním. Tento úvod je zakončen poděkováním autorky za vyplnění dotazníku. Za tímto úvodem následovala první část s první otevřenou otázkou, která není tak zcela otázkou, jako spíše prosbou, a to prosbou o napsání vlastního jména. Tento údaj sloužil autorce, pro orientaci v představě, kdo její dotazník vyplnil.

Druhá otázka byla uzavřená a obsahovala výběr ze tří možností, což v tomto dotazníku sloužilo k rozřazení respondentů do skupin. Tyto skupiny odpovídaly původu respondentů a nepřímo odpovídaly pravděpodobnosti, s jakou bude účastník průzkumu rozumět vybraným hanáckým výrazům, i když se v daných případech jednalo o zcela individuální záležitost. Kategorie, mezi kterými si dotazovaní vybírali, byly:

1. *Jsem z Moravy*
2. *Jsem z jiné části Česka ale s hanáčtinou jsem se setkal*
3. *Jsem z jiné části Česka a s hanáčtinou jsem se ještě NEsetkal*

S tímto rozdělením účastníků se pracovalo při vyhodnocování, proto byl záměr získat do každé skupiny alespoň 20 respondentů, což se podařilo. Do každé skupiny se zařadilo 31 z 93 dotazovaných. Tyto kategorie byly jedinou formou rozřazení dotazovaných, neboť otázky, které dotazník obsahoval, byly neutrální a na jejich srozumitelnost nemělo vliv vzdělání, gender nebo věk.

Následující třetí až dvanáctá otázka, byly otázky otevřené a sloužily ke sběru dat z první části dotazníku. Tato část byla zaměřena na překlad významu jednotlivých hanáckých slov. V těchto deseti otázkách respondent překládal jednotlivé hanácké výrazy. Šlo o dialektismy *oharek*, *lókše*, *zemsky*, *lelék*, *ščôřet se*, *harabózi*, *ščóplé*, *dódel*, *chlástnót*, *legát*, jež byly rozebírány v předešlých podkapitolách praktické části této bakalářské práce. Otázky tážající se na jednotlivá slova vypadaly následovně:

*Co v hanáčtině označuje slovo **oharek**?*

*Přelož hanácký výraz **zemsky**.*

*Co je podle tebe **lelék**?*

*Přelož z hanáčtiny do spisovné češtiny sloveso **ščôřet se**.*

*Co si myslíš, že znamená hanácké slovíčko **harabózi**?*

*Jaký je člověk, pokud je **ščóplé**?*

*Co v češtině označuje hanácký výraz **dôdel**?*

*Přelož z hanáčtiny výraz **lôkše**.*

*Co si myslíš že znamená **chlástnót**?*

*Přelož z hanáčtiny do spisovné češtiny podstatné jméno **legát**.*

Dané řazení zde zrcadlí pořadí otázek v dotazníku. Každá otázka obsahovala dovětek „*Klidně napiš Tvé myšlenkové pochody – jak tě to napadlo, nebo proč si to myslíš*“, který respondentovi dal možnost rozepsat svůj úsudek.

Jak bylo možné vidět na uvedených otázkách, hanácké slovo, jehož překlad měl respondent určit, stálo vždy samostatně, což bylo pravým opakem druhé části tohoto dotazníku. Druhá část se skládala z 12 otázek, přičemž prvních 10 opět zkoumalo srozumitelnost stejných dialektismů jako první část, avšak tentokrát byla tato slova použita ve větě. V každé větě byl použit pouze jeden výraz z první části. V těchto případech srozumitelnosti jednotlivých výrazů napomáhal kontext. Věty obsahující určité hanácké slovíčko ve druhé části dotazníku byly uspořádány stejně jako dialektismy v části první. Otázky, které vybízely dotazovaného k překladu hanáckých vět, začínaly vždy stejně, a to „*Přelož prosím větu:*“ za touto úvodní větou následovala hanácká věta, která měla být přeložena. Všechny tyto věty zněly takto:

Chceš k temô jidlô oharek?

Óvařim slipkám zemsky.

S tema lelékama tě to pasôje.

Co se ščôřiš?

V kôchêni je hroznyho harabózi.

Tê sé ščóplé.

Jak pěkně dôdá ten dôdel.

Dáš si lôkšovó polivkô?

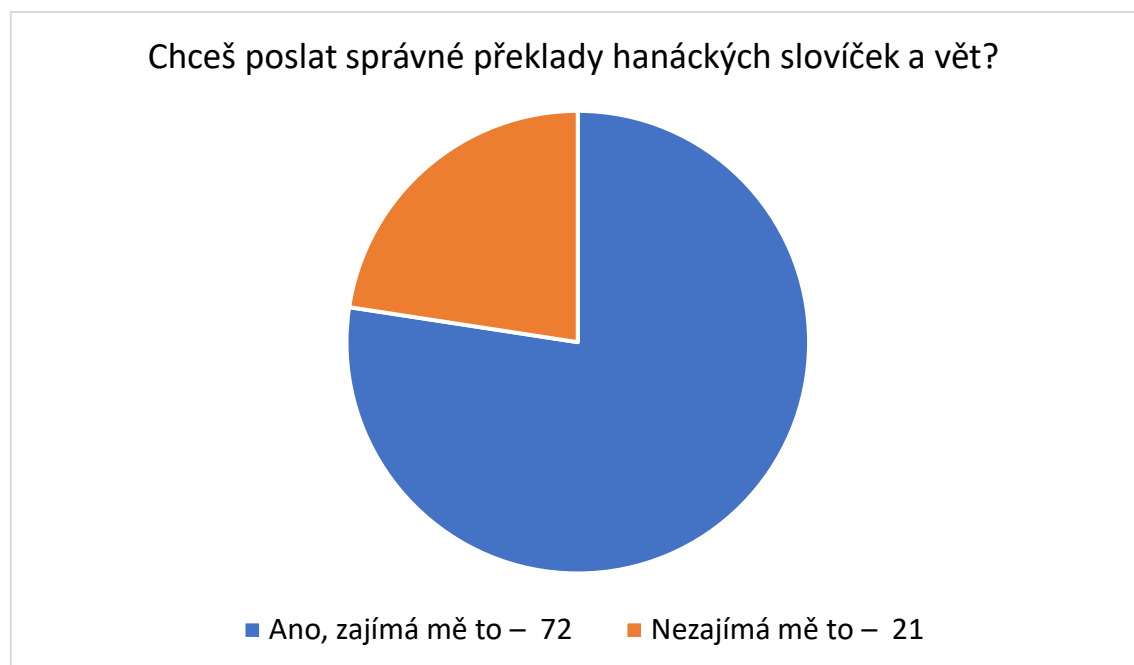
Hlavně sebó nechlástni!

Lapni na legát!

Poslední dvě následující otázky sloužily jako krátká a velmi rychlá zpětná vazba k tomuto dotazníku. Jednalo se o uzavřenou otázku s výběrem mezi dvěma odpověďmi,

kteře zhodnotily vybrané téma, ale i jak samotný dotazník zaujal respondentu. Otázka, na kterou dotazovaný vybíral odpověď, zněla „*Chceš poslat správné překlady hanáckých slovíček a vět?*“ a na výběr byly možnosti „*Ano, zajímá mě to*“ a „*Nezajímá mě to*“, pokud respondent zvolil možnost „*Ano, zajímá mě to*“ ukázala se mu navazující otevřená otázka. Ta byla poslední 24. otázkou dotazníku a byla formulována „*Napiš, kam Ti mám poslat správné odpovědi. (e-mail, Messenger, Instagram)*“, což znamenalo, že pokud dotazovaný v předešlé otázce zvolil variantu „*Nezajímá mě to*“, tato poslední otázka se mu neukázala. Odpověď „*Ano, zajímá mě to*“ si vybralo 72 respondentů zakončující tento dotazník. Odpověď „*Nezajímá mě to*“ preferovalo 21 dotazovaných.

Graf 1 - Zpětná vazba v dotazníku

Další zpětnou vazbou poskytovaly reakce na sociálních sítích, přes které se dotazník šířil. Nejčastěji se jednalo o pozitivní hodnocení nevšednosti vybraného tématu a jeho zpracování. Dále pak reakce obsahovaly konstatování, že až bude autorka zpracovávat výsledky, bude se velmi smát odpovědím, které jsou v dotazníku uvedeny.

2.11.1 Výsledky dotazníkového šetření

Oharek

Prvním slovem v dotazníku byl výraz *oharek*, což je hanácké označení pro *okurku*. Z kategorie *Jsem z Moravy* tento výraz označili správně za *okurku* téměř všichni dotazovaní, konkrétně 29 z 31.(93,5 %) V jednom případě bylo tomuto dialektismu napsán jak význam okurky, tak vajglu od cigarety, ve dvou případech byl správný překlad

slova zaměňován za výraz kluk, z toho jednou se respondent domníval, že půjde o značení zlobivého kluka.

Též v kategorii *Jsem z jiné části Česka ale s hanáčtinou jsem se setkal* byl tento výraz správně přeložen vysokým počtem respondentů 25 z 31 (80,6 %). Ne všichni respondenti si však byli zcela jistí správností své odpovědi, tudíž napsali i další variantu významu, kterou by dané slovo mohlo mít, pokud by to nebyla okurka.

V poslední kategorii *Jsem z jiné části Česka a s hanáčtinou jsem se ještě NEsetkal* tento výraz správně určilo 11 z 31. (35,4 %). Po sečtení všech správných odpovědí bylo výsledkem 65 z 93 (69,8 %), tím se tento dialektismus stává nejsrozumitelnějším samostatně stojícím výrazem z celého dotazníku.

Nejčastějším chybným překladem tohoto slova byl v posledních dvou zmíněných skupinách výraz uhlík, případně něco ohořelého, něco okoralého, nebo ohryzek, ale objevily se i odpovědi jako „něco pro koně“, „štěně psa rasy ohař“ nebo že tento výraz evokuje dotazovanému salám nebo uzeninu, či nějakou květinu.

Důvodem překladu slova oharek jako okurka / okurek, který uváděla většina respondentů ze všech tří skupin, byla podobnost slovenskému *uhorka / uhoriek*.

Slovo *oharek*, které bylo použito ve větě „*Chceš k temô jidlô oharek?*“ přeložili správně všichni respondenti z kategorie *Jsem z Moravy*, tudíž srozumitelnost této věty je 100 %. V kategorii *Jsem z jiné části Česka ale s hanáčtinou jsem se setkal* přeložilo tento výraz 28 z 31 (90,3 %). V případech, kdy byl správný výraz zaměněn za chybný, bylo slovo okurka nahrazeno slovem chleba, nebo pohár s pitím. Ze třetí skupiny *Jsem z jiné části Česka a s hanáčtinou jsem se ještě NEsetkal* tuto větu i s výrazem *oharek* v ní přeložilo správně 22 z 31 (70,9 %) respondentů. Zde byl *oharek* ve nesprávném překladu věty zaměněn například s *pečenou bramborou, ubrouskem, nebo omáčkou*.

Dohromady všechny správné překlady tohoto dialektismu v syntaktické konstrukci činily 81 z 93 možných (87 %).

Zemsky

Druhým slovem v dotazníku byl výraz *zemsky*, který se v hanáčtině používá pro označení brambor, neboť se jedná o zkrácenou podobu slovního spojení „zemsky jabka“.

Z 1. skupiny *Jsem z Moravy* tento výraz správně přeložilo 19 z 31 (61,2 %) respondentů. Ve 2. kategorii *Jsem z jiné části Česka ale s hanáčtinou jsem se setkal* tento

výraz správně určilo 21 z 31 (67,7 %). Z poslední 3. kategorie *Jsem z jiné části Česka a s hanáčtinou jsem se ještě NEsetkal* tento výraz jako brambory správně přeložilo 9 z 31 (29 %).

Důvodem, správného překladu slova bylo označeno přirovnání dialektismu opět ke slovenskému slovu, tentokrát *zemiaky*, jež je hanáckému výrazu opět velmi podobný. Často byl také správný překlad odvozen od regionálního výrazu *zemáky*.

Ze vzorku dotazovaných patřících do skupiny *Jsem z Moravy* napsalo správnou odpověď méně dotazovaných než respondentů ve 2. skupině, ale lze jen polemizovat, jaká byla příčina. Nabízí se možnost, že hanácký výraz *zemsky* je jednoduše zapamatovatelný pro mluvčího, který se s ním setkal. Možné také je, že si pouze více respondentů z 2. skupiny odvodilo správnou odpověď ze slovenského *zemiaky*, či nespisovného *zemáky*.

V případě nesprávných odpovědí napříč všemi kategoriemi se nejčastěji objevovaly výklady tohoto dialektismu spojené se zemí nebo půdou, například *zeměkoule* nebo *půdні*. Mezi chybnými odpověďmi se napříč všemi skupinami dále nejčastěji objevoval slovní druh příslovce, jako například *normálně*, *velmi*, *jednoduše*, *domácky*, *klidně*, *pravděpodobně*, *přírodně*, nebo *místní*. Určení příslovce *místně* jako synonyma pro hanácké slovo *zemsky* se ze všech slov tohoto slovního druhu objevovalo nejvíce. Dalšími překlady, jež se zcela liší od daného dialektismu jsou *reálný*, *tenisky*, *pěšky* nebo *národní*.

Ve větách byla srozumitelnost značně vyšší v 1. skupině správný význam věty určilo 28 z 31 (90,3 %) respondentů. Ve 2. skupině 29 z 31 (93,5 %) a ve 3. skupině 26 z 31 (83 %) respondentů. Mezi větami, ve kterých byl správně přeložen dialektismus, se však objevovaly snahy konkretizovat přeložené slovo *brambory* na *loupané* nebo *ve slupce*. V případě jednoho překladu věty byl výraz *slipkám* místo *slepícím* přeložen na *ženským*.

Lelék

Dalším dialektismem v dotazníku bylo slovo *lelék*, jež užitými hláskami připomíná slovo *lilek*, avšak není jeho synonymem i když jej tak určilo 45 % všech dotazovaných. Z první skupiny tento výraz chybně jako *lilek* označilo 16 (51,6 %) respondentů, z druhé a třetí skupiny vždy 13 dotazovaných z 31 (41,9 %).

Jeho správný význam, kterým je *zapletený cop*, znalo pouze 7 respondentů ze všech 93 dotazovaných, což je 7,5 %. Ve skupině *Jsem z Moravy* tento dialektismus přeložilo 5 (16,1 %) respondentů. Ve zbylých dvou skupinách správný význam věděl vždy jen jeden respondent, což z tohoto dialektismu dělá nejméně srozumitelné slovo z deseti, jejichž srozumitelnost zde byla zkoumána.

Hanácké slovo *lelék* téměř totožné s názvem ptáka *lelka lesního*, tento překlad i s jakoukoliv podobou vžitého frazému „*chytat lelky*“ se objevil pouze v 6 případech ze všech odpovědí. Ve skupině *Jsem z jiné části Česka a s hanáčtinou jsem se ještě NEsetkal* byl překlad dialektismu *lelék* jako název ptáka častější než v ostatních skupinách. Dalšími slovy, která byla označena za synonyma slova *lelék*, byla často loket a spojení s leností.

Srozumitelnosti tohoto dialektismu nenapomohlo ani dosazení do věty „*S tema lelékama tě to pasôje*“. Správných odpovědí bylo celkem pouze 11 z 93 (11,8 %). V kategorii *Jsem z Moravy* tento výraz správně přeložilo 8 (25 %) dotazovaných. Ve 2. kategorii zůstával stále pouze 1 (3,2 %) správný překlad. Ve třetí kategorii *Jsem z jiné části Česka a s hanáčtinou jsem se ještě NEsetkal* se objevily správné překlady dokonce 2 (6,4 %).

Zbylí respondenti dokázali větu přeložit, avšak výraz *lelék* ve tvaru *lelékama* vynechali za pomoci otazníku, hvězdiček, nebo slova *nevím*. Respondenti, kteří neměli tento hanácký dialektismus vynechaný jej přeložili jako šaty, kalhoty, boty nebo tepláky. V překladu byl i hojně využíván nejčastější překlad výrazu *lelék* jako lilek, v podobě „*S těmi lilky ti to sluší*“. Jiné druhy chybných odpovědí se neobjevovaly.

Ščôřet se

Sloveso *ščôřet se* se v hanáčtině používá jako synonymum pro *usmívat se* nebo *smát se*.

Z kategorie *Jsem z Moravy* tento výraz správně přeložilo 11 z 31. (35,4 %). Dva respondenti z této skupiny odpověděli, že *ščôřet se* je potutelně se usmívat, což sice v sobě má ten prvek úsměvu, ale význam se liší. V kategorii *Jsem z jiné části Česka ale s hanáčtinou jsem se setkal* tento výraz správně určili 4 z 31 (12,9 %) respondentů. Z poslední kategorie *Jsem z jiné části Česka a s hanáčtinou jsem se ještě NEsetkal* tento výraz správně určil jen 1 z 31 (3,2 %), což však převyšuje očekávání správných odpovědí v této skupině u tohoto dialektismu.

Nápadný byl rozdíl v chybně napsaných synonymech mezi 1. a 2 a 3. skupinou. První skupina respondentů z kategorie *Jsem z Moravy* zaměňovala správný překlad tohoto dialektismu za *šklebit se, mračit se, červenat se*, což se však stále týkalo mimiky v obličeji. Chybné překlady v této skupině, jež navrhovaly jiný význam než mimiku ve tváři, se vyskytovaly pouze zřídka. U 2. a 3. skupiny tomu bylo naopak, avšak překlad dialektismu *ščořet se* jako *červenat se* se objevoval napříč všemi skupinami. Dalšími překlady tohoto slova byly *ztratit se, zachumlat se do deky, čepýřit se, zmizet* nebo *finitit* se například na bál, jak bylo uvedeno v jedné z odpovědí. Překlad slovesa *ščořet se* jako *finitit*, byl nejspíše odvozen od slovesa *šňorit se*.

Ve větě tento výraz správně přeložilo 22 z 93 (23,6 %) napříč kategoriemi. V 1. skupině určilo správný překlad 13 z 31 (41,9 %), ve druhé 5 z 31 (16,1 %) a ve třetí 4 z 31 (12,9 %) respondentů.

Harabózi

Výraz *harabózi* v hanáctině označující nepořádek má v obecné češtině dosti podobná synonyma, díky kterým respondenti odvozovali správný překlad. Tudíž toto slovo mělo nejvíce správných odpovědí napříč skupinami a stalo se tak nejsrozumitelnějším slovem ze všech zkoumaných.

V kategorii *Jsem z Moravy* bylo 20 z 31 (64,5 %) správných odpovědí. V kategorii *Jsem z jiné části Česka ale s hanáctinou jsem se setkal* to bylo správně 23 z 31 (74 %). V poslední kategorii *Jsem z jiné části Česka a s hanáctinou jsem se ještě NEsetkal* napsalo správnou odpověď 15 z 31 (48,3 %) respondentů.

Chybné překlady tohoto hanáckého slovíčka byly například *hraboš, bouřka, hrábě, hanácký bozi, boží* nebo *židle*.

Z výsledků vyplývá, že výraz *harabózi* měl více správných překladů v první části dotazníku než ve druhé, ve které byl tento dialektismus dosazen do věty. Důvodem je, že věta „*V kôchêni je hroznyho harabózi.*“ (*V kuchyni je hrozný nepořádek.*) obsahuje větný člen příslovečné určení místa, které se v tomto případě stává zavádějícím. Příslovečné určení místa v této větě vede k záměně slova *harabózi* za *nádobí*, což se stalo ve 12 případech z celkových 93 (12,9 %) odpovědích které zněly „*V kuchyni je hrozně / hromada nádobí.*“

Správný překlad větných konstrukcí, ve kterých není *harabózi* zaměněno za nádobí, v 1. skupině napsalo 24 z 31 (77,4 %) respondentů, ve 2. skupině 27 z 31 (87 %) a ve třetí skupině 27 z 31 (87 %) dotazovaných.

Ščóplé

V případě slova *ščóplé* se jedná o přídavné jméno popisující nejčastěji vnější charakteristiku člověka, neboť nese význam hubený / štíhlý.

Tyto synonyma správně k hanáckému slovu přiřadilo celkově 25 z 93 (26,8 %) dotazovaných. V jednotlivých skupinách tomu bylo tak, že v kategorii *Jsem z Moravy* znalo význam dialektismu *ščóplé* 18 z 31 (58 %) dotazovaných. Ve druhé kategorii *Jsem z jiné části Česka ale s hanáčtinou jsem se setkal* tento výraz správně určili 4 z 31 (12,9 %) respondentů. Ze 3. kategorie *Jsem z jiné části Česka a s hanáčtinou jsem se ještě NEsetkal* tento výraz správně určil pouze 1 (3,2 %) respondent.

Věta tážající se na překlad přídavného jména *ščóplé* zněla „*Jaký je člověk, pokud je ščóplé?*“. Tato formulace měla napomoci snazšímu určení správného překladu slova, avšak v některých dotaznících se objevily odpovědi jako *čokoláda, ovoce, šuplík, nebo sýr*, což svědčí o tom, že ne všichni respondenti čtou každou otázku v dotazníku.

Po dosazení dialektismu do syntaktické konstrukce „*Tě se ščóplé.*“ se počet správných odpovědí navýšil pouze o dvě. V kategorii *Jsem z Moravy* z 18 na 19 (61,2 %) a v kategorii *Jsem z jiné části Česka ale s hanáčtinou jsem se setkal* ze 4 na 5 (16,1 %).

Chybně přeložené věty v druhé části dotazníku zněly například „*Tě se udělalo špatně.*“, „*Jsi blázen.*“, „*Mas soplel na nose*“ nebo „*To je kyselé*“.

Dôdel

Výraz *dôdel* je v hanáčtině používán místo spisovného slova *dudlík*, případně hovorové varianty *dudel*.

Respondenti v kategorii *Jsem z Moravy* označili slovo *dôdel* za dudlík, případně za jeho hovorovou variantu, v 26 případech z 31 (83,8 %) možných. V kategorii *Jsem z jiné části Česka ale s hanáčtinou jsem se setkal* to bylo v 10 z 31 (32,2 %) možných případech. V poslední kategorii *Jsem z jiné části Česka a s hanáčtinou jsem se ještě NEsetkal* dialektismus *dôdel* správně přeložili 4 z 31. (12,9 %) respondentů.

U respondentů ze skupin *Jsem z jiné části Česka ale s hanáčtinou jsem se setkal* a *Jsem z jiné části Česka a s hanáčtinou jsem se ještě NEsetkal* se objevoval překlad

na základě rýmu, tudíž za správnou odpověď považovali vulgarismus *prdel*. Dalšími chybnými překlady, jež se zcela lišili od správné varianty, byly například *hrábě*, *děda*, *knedlík*, *benzín*, nebo *hrnec*. Častý byl také *drdol*, který se objevoval i v druhé části dotazníku. Odvození tohoto slova bylo nejspíše opět na základě užitých hlásek.

V odpovědích v druhé části dotazníku se však počet správných přeložení snížil. Příčinou může být určitá nejistota respondentů, zdali hanácký dialektismus přeložili správně. Této nejistotě mohla napomáhat i použitá věta „*Jak pěkně dódá ten dodel*.“, ve které se objevuje další dialektismus *dódá*. Výraz *dódá* se používá jen ve spojení se slovem *dodel* a znamená *cucá* nebo *cumlá* právě dudlík. Sloveso *dódá* bylo matoucí i pro respondenty, kteří v první části označili *dodel* za dudlík správně, kvůli čemuž změnili svá rozhodnutí a pro hanácké slovíčka vymysleli nový význam. Objevovali se překlady vět jako „*Jak pěkně zpívá ten slavík*.“, „*Jak krásně dudá ten dudák*.“, „*Jak pěkně dělá ten bordel*“ nebo „*Jak pěkně pracuje*.“

Objevovaly se však i správné překlady vět od respondentů, kteří správně přeložili i sloveso *dódá*. V 1. skupině respondentů *Jsem z Moravy* bylo 25 správných překladů z 31 (80,6 %). Ve 2. skupině *Jsem z jiné části Česka ale s hanáčtinou jsem se setkal* větu správně přeložilo 9 z 31 (29 %) a ve 3. skupině *Jsem z jiné části Česka a s hanáčtinou jsem se ještě NEsetkal* 5 z 31 (16,1 %) napsaných odpovědí.

Lôkše

Hanácké slovíčko *lôkše* je téměř totožný s výrazem *lokše*, jediný rozdíl je v samohlásce „o“, což vede k vzájemnému zaměňování, přesto že se nejedná o synonyma. *Lokše* jsou bramborové placky a *lôkše* jakožto hanácký dialektismus označují nudle. K této záměně docházelo i v tomto dotazníku. Chybných odpovědí označující *lôkše* plackami bylo dohromady 33 (35,4 %), což je více než celkový počet všech správných odpovědí, který činí pouze 15 z 93 (16,1 %). Z toho vyplývá, že skupina respondentů z kategorie *Jsem z Moravy* přeložila 11 z 31 (35,4 %) výrazů *lôkše* chybně. Správně jako nudle napsalo pouze 8 z 31 (25,8 %). V kategorii *Jsem z jiné části Česka ale s hanáčtinou jsem se setkal* tento výraz chybně za synonymum ke slovu *lokše* určilo 9 z 31 (29 %) respondentů. Správný význam slova uvedlo 5 z 31 (16,1 %). Z poslední kategorie *Jsem z jiné části Česka a s hanáčtinou jsem se ještě NEsetkal* výraz *lôkše* překládalo chybně na *lokše* nebo placky 13 z 31 (41,9 %) respondentů. Správný význam věděli pouze 2 ze 31 (6,4 %) dotazovaných.

K této záměně však tolik nedocházelo v případě použití dialektismu *lôkše* v syntaktické konstrukci, neboť překlad *placková polévka* již smysl nedávala.

Správně větu „*Dáš si lôkšovo polivkô?*“ jako „*Dáš si nudlovou polévku?*“ uvedlo 12 z 31 (38,7 %) dotazovaných ve skupině *Jsem z Moravy*. Ve druhé skupině *Jsem z jiné části Česka ale s hanáčtinou jsem se setkal* tomu tak bylo u 11 z 31 (35,4 %) a u poslední třetí skupiny *Jsem z jiné části Česka a s hanáčtinou jsem se ještě NEsetkal* Větu správně přeložilo 3 z 31 (9,6 %) respondentů.

Jako chybné se často, kromě zmíněné *plackové polévky*, objevovaly překlady jako *zeleninová polévka* ať už *bramborová*, *brokolicová*, *květáková*, tak i *luštěninová polévka* konkretizovaná na *čočkovou* nebo *hrachovou*. Mezi odpověďmi byla napsána i *lišková polévka*, zřejmě ze stejnojmenných hub. Zcela odlišný překlad věty byl „*Dáš si pečivo k polévce?*“

Chybné překlady u slova *lôkše* byly například *lokny*, *kšandy*, *luštěniny*, *boty*, *koště*, nebo *záclony*.

Chlásnót

Chlásnót znamená v hanáčtině *spadnout*. Hláskami se toto slovo výrazně podobá slovu *chlstat* případně *chlast*. Tato hlásková podobnost je dosti zavádějící v určování správného významu tohoto hanáckého slovíčka, jenž je nejčastěji překládáno jako *pít* nebo *opít se*. K tomuto nepřispívá ani objevující se částečné odvozování z angličtiny, kdy je *chlásnót* rozděleno na slova „*chlast*“ a „*noť*“, což podle určitých respondentů může znamenat *abstinence*, *nealkoholický*. Chybné překlady související s *pitím* nebo *alkoholem* jsou početnější než ty správné.

Z kategorie *Jsem z Moravy* k tomuto dialektismu napsalo správné synonymum 8 z 31 (25,8 %), za příbuzné slovo od *chlast* jej v této kategorii označilo 18 z 31 (58 %) respondentů. V kategorii *Jsem z jiné části Česka ale s hanáčtinou jsem se setkal* tento výraz správně určili jen 2 z 31 (6,4 %) respondentů, zatím co 21 z 31 (67,7 %) dotazovaných jej považovalo za slovo související se slovem *chlast*. Z poslední kategorie *Jsem z jiné části Česka a s hanáčtinou jsem se ještě NEsetkal* tento výraz správně neurčil nikdo, avšak za slovo, jakkoliv spojené s alkoholem, díky hláskové podobnosti s již zmiňovaným hovorovým výrazem, jej považovalo 21 z 31 (67,7 %) respondentů jako v předešlé skupině.

Jako nesprávný překlad uvedený v dotazníku se často objevovala slova *zdrhnout*, *uhodit*, *plácnout*, *tloustnout*, *ochutnat*, *chrstnout*, nebo *džbán*.

Hanácký dialektismus *chláston* stojící mimo větnou konstrukci je druhým nejméně srozumitelným slovem z celého dotazníku. V případě, kdy se tento výraz objevuje ve větě „*Hlavně seob nechlástni!*“, se objevuje mnohem větší míra porozumění, konkrétně v 74 případech z 93 (79,5 %).

V 1. z uvedených kategorií byl napsán správný význam věty v 29 případech z 31 (93,5 %). Ve 2. kategorii tomu tak bylo u 25 případů z 31 (80,6 %) a ve 3. kategorii tuto větu obsahující dialektismus správně přeložilo 20 z 31 (64,5 %) respondentů.

Legát

Hanácký výraz *legát* znamená židle. V dotazníku se u tohoto slova podruhé objevilo odvozování z angličtiny, s vysvětlením, že *legát* znamená „nohavice protože v aj leg je noha“. Je samozřejmostí, že hanácké výrazy *chláston* ani *legát* pocházejí z anglických slov nemohou, avšak nápaditost respondentů je obdivuhodná.

Dalšími chybnými překlady se nacházela slova jako *voják*, *delegát* nebo *vyslanec*, jež souvisela s překladem tohoto slova, avšak latinského původu. Objevovaly se i odpovědi jako *plakát*, *akorát*, *špagát*, *zákon* nebo přídavné jméno *legitimní*, ale i mínění, že tento dialektismus je zkratka pro slovní spojení *legální čin*.

Správně jako *židli* však v první kategorii *Jsem z Moravy* uvedlo 8 z 31. (25,8 %) respondentů. V kategorii *Jsem z jiné části Česka ale s hanáčtinou jsem se setkal* správně synonymum určilo 5 z 31 (16,1 %) dotazovaných a z poslední kategorie *Jsem z jiné části Česka a s hanáčtinou jsem se ještě NEsetkal* to byl pouze 1 respondent z 31 (3,2 %). Dohromady správný překlad určilo pouze 14 z 93 (45,1 %) dotazovaných, což z tohoto slova, jakožto samostatně stojící mimo větnou konstrukci, dělá 3. nejméně srozumitelné slovo ze všech zkoumaných.

V případě dosazení tohoto dialektismu do hanácké syntaktické konstrukce, jež zněla „*Lapni na legát!*“, se zvýšil počet správných odpovědí ze 14 na 24 z celkových 93 (25,8 %). Ze skupiny *Jsem z Moravy* tuto větu správně přeložilo 13 z 31 (41,9 %) dotazovaných. Ve druhé skupině *Jsem z jiné části Česka ale s hanáčtinou jsem se setkal* bylo 7 správných překladů z 31 (22,5 %) možných a ve třetí skupině to byly pouze 4 z 31 (12,9 %).

Napříč všemi skupinami se velmi často objevoval překlad této věty jako „Sedni na zadek“, přesně se jednalo o 10 takto přeložených vět. Dalším často používaným překladem této věty bylo „Šlápni na pedál“, jiné překlady zněly například „Lapni po dechu“, „Lehni na postel“, „Sedni na vlak“, „Nalep plakát“ nebo „Vezmi ten drát“.

2.11.2 Závěr vyplývající z dotazníkového šetření

Z dotazníku vyplývá, že hanácké dialektismy jsou srozumitelnější, pokud jsou zasazeny do syntaktické konstrukce, než pokud jsou použity samostatně. Ve větě lze slovo snadněji rozklíčovat díky zbylým větným členům. Ne vždy však může být odvozený význam z kontextu věty správný, neboť zbylá slova, jež věta obsahuje mohou být zavádějící.

Dané zjištění vycházející ze šetření se v dotazníku objevilo například u slov, *harabózi* nebo *dôdel*. Tato slova v první části dotazníku, kde stála samostatně, označili respondenti správným překladem, avšak ve druhé části s přihlédnutím ke kontextu věty, svou správnou odpověď zaměnili za chybnou.

V případě dialektismu *harabózi* se respondenti nechali ovlivnit slovem *kôchěň* a označili nepořádek v kuchyni za konkrétnější *špinavé nádobí*.

U výrazu *dôdel* se v druhé části dotazníku celkový počet správných odpovědí snížil. Respondenti, kteří v první části slovo *dôdel* správně přeložili, byli v druhé části znejistěni slovesem *dôdá*, jež je přimělo změnit své správné odpověď na chybné, přesto že si mysleli, že činí právě naopak.

Tento jev byl potvrzen u všech tří skupin, tudíž není závislý na místě, odkud respondent pochází, nebo na skutečnosti, zda se s hanáckým nářečím již setkal.

Následují tabulky, v nichž budou seřazeny jednotlivá zkoumaná slova podle srozumitelnosti pro dané skupiny respondentů. Poté budou zkoumaná slova seřazena podle srozumitelnosti napříč všemi skupinami. Porovnány budou výsledky jak z první, tak druhé části dotazníku.

Srozumitelnost hanáckých slov pro 1. skupinu *Jsem z Moravy*:

Tabulka 18 - srozumitelnost slov stojících samostatně pro 1. skupinu

Stojící samostatně			
1.	oharek	29 z 31	93,5 %
2.	dôdel	26 z 31	83,8 %
3.	harabózi	20 z 31	83,8 %

4.	zemsky	19 z 31	61,2 %
5.	ščóplé	18 z 31	58 %
6.	ščôret se	11 z 31	35,4 %
7.	lôkše, chlástnót, legát	8 z 31	25,8 %
8.	lelék	5 z 31	16,1 %

Tabulka 19 - srozumitelnost slov použitých ve větě pro 1. skupinu

Použita ve větě			
1.	oharek	31 z 31	100 %
2.	chlástnót	29 z 31	93,5 %
3.	zemsky	28 z 31	90,3 %
4.	dôdel	25 z 31	80,6 %
5.	harabózi	24 z 31	77,4 %
6.	ščóplé	19 z 31	61,2 %
7.	ščôret se, legát	13 z 31	41,9 %
8.	lôkše	12 z 31	38,7 %
9.	lelék	8 z 31	25,8 %

Srozumitelnost dialektismů pro 2. skupinu *Jsem z jiné části Česka ale s hanáčtinou jsem se setkal:*

Tabulka 20 - srozumitelnost slov stojících samostatně pro 2. skupinu

Stojící samostatně			
1.	oharek	25 z 31	80,6 %
2.	harabózi	23 z 31	74,1 %
3.	zemsky	21 z 31	67,7 %
4.	dôdel	10 z 31	32,2 %
5.	lôkše, legát	5 z 31	16,1 %
6.	ščóplé, ščôret se	4 z 31	12,9 %
7.	chlástnót	2 z 31	6,4 %
8.	lelék	1 z 31	3,2 %

Tabulka 21 - srozumitelnost slov použitých ve větě pro 2. skupinu

Použita ve větě			
1.	zemsky	29 z 31	93,5 %
2.	oharek	28 z 31	90,3 %
3.	harabózi	27 z 31	87 %
4.	chlástnót	25 z 31	80,6 %
5.	lôkše	11 z 31	35,4 %
6.	dôdel	9 z 31	29 %

7.	legát	7 z 31	22,5 %
8.	ščóplé, ščôret se	5 z 31	16,1 %
9.	lelék	1 z 31	3,2 %

Srozumitelnost hanáckých výrazů pro 3. skupinu *Jsem z jiné části Česka a s hanáctinou jsem se ještě NEsetkal:*

Tabulka 22 - srozumitelnost slov stojících samostatně pro 3. skupinu

Stojící samostatně			
1.	harabózi	15 z 31	48,3 %
2.	oharek	11 z 31	35,4 %
3.	zemsky	9 z 31	29 %
4.	ščôret se	5 z 31	16,1 %
5.	dôdel	4 z 31	12,9 %
6.	lôkše,	2 z 31	6,4 %
7.	lelék, legát, ščóplé	1 z 31	3,2 %
8.	chlástrnót	0 z 31	0 %

Tabulka 23 - srozumitelnost slov použitých ve větě pro 3. skupinu

Použita ve větě			
1.	harabózi	27 z 31	87 %
2.	zemsky	26 z 31	83,8 %
3.	oharek	22 z 31	70,9 %
4.	chlástrnót	20 z 31	64,5 %
5.	dôdel	5 z 31	16,1 %
6.	legát, ščôret se	4 z 31	12,9 %
7.	lôkše	3 z 31	9,6 %
8.	lelék	2 z 31	6,4 %
9.	ščóplé	1 z 31	3,2 %

Srozumitelnost dialektismů pro všechny skupiny:

Tabulka 24 - srozumitelnost slov stojících samostatně pro všechny skupiny

Stojící samostatně			
1.	oharek	65 z 93	69,8 %
2.	harabózi	58 z 93	62,3 %
3.	zemsky	49 z 93	52,6 %
4.	dôdel	40 z 93	43 %
5.	ščóplé	23 z 93	24,3 %
6.	ščôret se	20 z 93	21,5 %

7.	lôkše	15 z 93	16,1 %
8.	legát	14 z 93	15 %
9.	chlástonót	10 z 93	10,7 %
10.	lelék	7 z 93	7,5 %

Tabulka 25 - srozumiteľnosť slov použitých ve větě pro všechny skupiny

Použita ve větě			
1.	zemsky	83 z 93	89,2 %
2.	oharek	81 z 93	87 %
3.	harabózi	78 z 93	83,8 %
4.	chlástonót	74 z 93	79,5 %
5.	dôdel	39 z 93	41,9 %
6.	lôkše	26 z 93	27,9 %
7.	ščóplé	25 z 93	26,8 %
8.	legát	24 z 93	25,8 %
9.	ščôret se	22 z 93	23,6 %
10.	lelék	11 z 93	11,8 %

3 PROJEKTOVÁ ČÁST

Jako projekt, který je součástí této bakalářské práce, jsem si zvolila uspořádání interaktivní přednášky pro žáky prvního stupně základní školy. Projekt se uskutečnil v odpolední družině ve škole ŽŠ a MŠ Náklo pod odborným dohledem paní vychovatelky Petry Chadimové. Pro tento projekt jsem se rozhodla na základě zkušeností, které mám v oblasti práce s dětmi a přednáškami pro ně. Pro interaktivní přednášku jsem se rozhodla, jelikož jsem chtěla, aby si děti na mé přednášce vyzkoušely nové věci, zapamatovaly si nové informace, a především aby je to bavilo.

3.1 Cílová skupina

Cílovou skupinou byli žáci mladšího školního věku, tedy žáci prvního stupně základní školy, žijící v místě, kde se nejvíce používá centrální podskupina hanáckého nářečí. Tyto děti jsem si vybrala se záměrem podpořit znalost a zachování hanáckého nářečí v regionu. Tuto cílovou skupinu jsem si zvolila rovněž z důvodu plánovaného zkoumání srozumitelnosti, což je téma, kterým se zabývá celá tato závěrečná práce. Součástí praktické části byl dotazník zkoumající srozumitelnost hanáckých dialektismů, pro obyvatele České republiky, s výjimkou Hané, ve věkovém rozmezí od adolescentů až po osoby důchodového věku. Žáci účastníci se přednášky díky svojí věkové skupině a místu bydliště doplnili spektrum respondentů zapojených do zkoumání.

3.2 Místo konání

Místo konání interaktivní přednášky jsem domluvila v ŽŠ a MŠ Náklo. Abych dodržela cílovou skupinu, kterou jsem si předurčila, vybrala jsem si základní školu, která se nachází v jedné z obcí považujících se za „srdce Hané“. Na této základní škole jsem absolvovala povinnou školní docházku, později jsem zde docházela na praxe v rámci svého středoškolského studia. Z období těchto praxí spolu s paní učitelkou Chadimovou dobře vycházíme, proto jsem byla vřele přivítána, když jsem se přišla zeptat na možnost realizace přednášky, jakožto svého projektu do bakalářské práce.

3.3 Příprava přednášky

Během přípravy jsem se nezaměřovala pouze na jednu třídu z prvního stupně základní školy, ale brala jsem v potaz, že na přednášce budou různé děti z 1. až 5. ročníku. Hlavním důvodem bylo také to, že má přednáška by probíhala za všech okolností stejně, bez ohledu na stáří žáků z prvního stupně, kteří by na přednášku přišli. Jediný rozdíl, který by se mezi žáky objevil a byla by jej potřeba zohlednit, je rozdílná rychlost při čtení a psaní

u prvňáků, kteří se tomu teprve učí. Tyto rozdíly by se projevíly pouze při vyplňování pracovního listu, který však byl nedílnou součástí mé připravované přednášky. Tento list sloužil jako kratší dotazník, díky kterému jsem sbírala data o srozumitelnosti hanáckých výrazů pro děti žijící v oblasti, kde se tímto nářečím mluvím. V tomto pracovním listu se objevovaly otázky na srozumitelnost jednotlivých hanáckých dialektismů, které se nachází i v dotazníkovém šetření v praktické části. Tento dotazník jsem upravila tak, aby žáci z prvního ročníku nemuseli odpovědi psát, ale mohli je nakreslit. Při vyplňování dotazníku mohou být otázky předčítány nahlas, což může pomoci žákům, kteří čtou pomaleji, ale i těm, kteří neví, jak se dané hanácké slovíčko čte.

Náklady na tuto přednášku činily cca 200 Kč. Do nákladů jsem započítala vytištěné dotazníky, upečené vdolky pro děti za spolupráci a drobný dárek pro paní vychovatelku za možnost realizace projektu.

Mezi pomůcky, které jsem si připravila na tuto interaktivní přednášku, patřil „mluvicí předmět“, který si děti předávaly při mluvení, aby si neskákaly do řeči, 50krát vytištěný pracovní list, který v tomto případě sloužil jako dotazník, knihu *Óčebnica hanáčtjéně pro némenši*, ze které byly použity hádanky, a upečené vdolky jako tematická odměna.

3.4 Realizace interaktivní přednášky

Interaktivní přednáška se uskutečnila 15. dubna 2024 ve družině ZŠ a MŠ Náklo a byli na ní přítomni žáci z 1. až 4. třídy.

Po příchodu do třídy mě paní družinářka představila a dětem vysvětlila, co je bude čekat. Reakce byly velmi pozitivní. Děti byly rády, že jsem přišla a budu jim přednášet o tématu, které pro ně není zcela cizí.

Sedli jsme si na koberec do kroužku. Zde následovaly dvě spíše představovací aktivity. V první aktivitě žáci řekli, jak se jmenují a odkud jsou, při druhé popsali odkud jsou jejich rodiče. Představení jsem vždy ukázala nejprve na sobě „Jmenuji se Olga a jsem z Nákla“, „Můj táta je tady z Nákla a máma z Olomouce“. Po ukázce toho, co mají děti říct, jsem poslala „mluvicí předmět“ po kruhu. Tyto aktivity jsem zařadila, abych si ověřila, zda bude můj připravený výklad o okolních vesnicích korespondovat s místem jejich bydliště a jak velká je pravděpodobnost, že se s hanáčtinou setkávají.

Po představení následoval výklad, který se shodoval s informacemi z teoretické části této bakalářské práce, upravený pro snadnější pochopení této věkové skupiny. Jako největší zážitek, který děti popsaly, bylo, když jsem začala mluvit v hanáčtině, aby výklad nebyl pouze v teoretické rovině. Což vyvolalo u dětí reakci, začaly se hlásit a popisovat, koho takto již slyšely mluvit, nejčastěji to byla babička. Nedokázaly však reprodukovat přesná slova, a proto jsem vynechala plánovanou aktivitu, ve které jsem chtěla opět poslat „mluvící předmět“, abychom si v kroužku sdělili, jaká hanácká slova znají

Následujícím bodem byl pracovní list sloužící v tomto případě jako dotazník. Vyplňování tohoto pracovního listu jsem uvedla kratším popisem toho, že hanáčtina má slovíčka, která jsou zcela jiná než jejich překlad do spisovné češtiny, a že zde mají uvedeno deset z nich. Požádala jsem žáky, aby k těmto hanáckým slovům napsali nebo nakreslili, co si myslí, případně ví, že daný dialektismus znamená. Na vyplnění dotazníku dostaly děti 10–15 minut. V přílohách jsou doloženy dvě vyplněné verze dotazníku včetně jedné nevyplněné. Po vyplnění dotazníku jsem si jej od dětí vybrala a dala jim ještě jeden stejný, aby si do něj mohly zapisovat poznámky a správné odpovědi. Jednotlivá slova, která byla v dotazníku, jsme začali rozebírat. Vždy jsem přečetla otázku z pracovního listu a děti se začaly hlásit a po vyvolání říkaly, co podle nich dané slovo znamená. Poté jsem řekla hanáckou větu, ve které bylo dané slovo použito. Když děti slyšely daný dialektismus ve větě, většinou všem došel správný význam. Větu jsme následně společně přeložili a já ještě jednou zopakovala správný překlad hanáckého výrazu do spisovné češtiny. Následně si děti zkusily správně vyslovit dané hanácké slovíčko, ale i větu. Takto to probíhalo u všech slov z dotazníku.

Poté, co jsme prošli všechna slova v dotazníku, jsem tedy zařadila aktivitu s hádankami. Dětem jsem představila knihu, ze které použiju hádanky. Danou hádanku jsem vždy přečetla a s žáky jsme ji společně přeložili do spisovné češtiny. Žáci často nerozuměli pouze jedinému slovíčku, které jim bránilo ve vyřešení hádanky. Děti se opět hlásily, aby mohly říct správnou odpověď. Tyto hádanky v dětech opět vyvolaly aktivitu a poté, co jsme vyřešili poslední, se děti začaly hlásit a říkat, jaké hádanky znají ony a jestli bychom je mohli přeložit do hanáčtiny.

Jako další jsem měla pro děti připravenou tichou poštu, ve které si posílaly hanácké věty nebo slovní spojení, jež doposud neslyšely. Měla jsem připraveny tyto tři: „*Dostal šťolec v kabátô.*“ (Dostal ránu v kabátu.)

„*škarnót ščepánu*“ (kornout křížal)

„*Dostal šňopec tabákô*.“ (Dostal šňupec tabáku.)

Děti se u toho velmi zasmály, neboť hanáčtině neporozuměly, a tak si vymýšlely vlastní slova, která posílaly dál.

Před koncem své přednášky jsem chtěla vědět, co si děti z přednášky odnášejí, a tak jsem se zeptala, které hanácké slovíčko se jim nejvíce líbilo. Použila jsem opět mluvící předmět, aby si děti neskákaly do řeči. Poté, co všechny děti řekly, jaké hanácké slovíčko se jim líbilo nejvíce, jsem navrhla, že tato slovíčka můžeme říct všichni naráz, ale abychom nebyli moc hlasití, tak je zašeptáme.

Na úplný závěr jsem dětem poděkovala za pěkné chování a spolupráci, na což paní družinářka odpověděla, že oni všichni děkují také za velmi zajímavou přednášku. Dodala jsem, že jako odměnu jsem upekla hanácké vdolky, které splnily funkci tematického zakončení mé interaktivní přednášky. Během toho, co žáci spokojeně jedli odměnu, jsem jim vysvětlovala, že jsou dva druhy vdolků, že tady na Moravě jsou vdolky podobné koláči, zatím co vdolky v Čechách jsou podobné spíše koblize.

Interaktivní přednášku jsem původně plánovala na hodinu, ale vzhledem k pozitivním ohlasům, svolení paní vychovatelky a díky předpřipraveným aktivitám jsem s dětmi v družině strávila hodiny dvě.

Děti byly tématem zaujaty a kdyby byla možnost, chtěly by se toho o hanáčtině dozvědět více. Tomu může napomoci pracovní list s hanáckými slovíčky, který si děti braly domů, kde je pravděpodobnost, že jejich rodinný příslušník dané nářečí ovládá a bude jim moci říct více než kolik zaznělo na přednášce.

3.5 Výsledky dotazníku

Dotazníkové šetření a následné ústní dotazování na srozumitelnost hanáčtiny pro děti žijící v oblasti Hané, kde se centrální podskupina hanáckého nářečí používá, přineslo následující výsledky. Srozumitelnost dialektismu, který byl použit samostatně, byla nižší, než pokud byl daný výraz užit ve větě. Věty použité v ústním dotazování byly totožné s větami z dotazníkového šetření v praktické části této bakalářské práce. V případě překladu těchto vět byla jejich srozumitelnost pro dotazované téměř 100%. Výjimkou byly výrazy *ščôřet se*, *ščóplé* a *legát*, jejichž správný význam byl z věty srozumitelný pro více než polovinu žáků, a dialektismus *lelék* nebyl žákům srozumitelný ani při dosazení do věty.

Jak již bylo zmíněno, pokud hanácký výraz nebyl užít ve větě, měli dotazovaní žáci značný problém určit jeho správný překlad. U výrazu *oharek*, jenž je prvním slovem z dotazníku, jeho správný výraz napsalo 12 dětí z 18 (66,6 %), zbytek si nejčastěji myslel, že jde o *okraj* nebo o *ohryzek*. V dotazníku se objevily i odpovědi, že *oharek* znamená *kůže okurky*, *otakárek* nebo *pohárek*.

U druhého slova *lôkše* neurčil jeho správnou variantu nikdo, nejčastěji se však žáci domnívali, že jde o *loket*, *louku*, ale i *palačinku*. Dalšími překlady byly *rostlina*, *kalhoty*, *mušle*, *lod'*, *olše*, *oříšek* nebo *nějaký druh ovoce*.

Dialektismus *zemsky* správně jako *brambory* označilo pět dotazovaných dětí, větší část ale myslela, že jde o jiný výraz pro *zem*. Zcela odlišné byly tři překlady tohoto slova, a to *jméno*, *pán* a *plesky*, přičemž se žákyně snažila vytvořit podstatné jméno v plurálu od slovesa *pleskat*, je možné, že někde narazila na frazeologismus „třesky plesky“.

Nejvíce totožných odpovědí, i když chybných, měl výraz *lelék* v hanáčtině označující *zapletený cop*. Kvůli použitým hláskám je tomuto dialektismu přisuzováno synonymum *lilek*, k tomuto došlo i zde. Jako *lilek* tento dialektismus přeložilo 16 žáků z 18 (88,8 %). Zbylé dvě žákyně přeložily *lelék* jako *lék* a jako přídavné jméno *postižený*. Z čehož vyplývá, že u tohoto slova žádný dotazovaný neodpověděl správně, tak jako u výrazu *lôkše*.

Sloveso *ščôřet se* dotazovaní nejčastěji přeložili jako *šklebit se* nebo *mračit se*, aletaké jako *šťourat se* například v puse, nebo jako název *brouka*. Návrhy, které děti psaly do dotazníku, co by mohl výraz *ščôřet se* znamenat, byly také *prát se*, *naštvat se*, *vrtět se*, ale i *skořice* nebo *večeře*. Pouze jediný žák věděl správný význam tohoto dialektismu.

U hanáckého slovíčka *harabózi* byla míra správných překladů o něco vyšší, více žáků však chybně určilo, že se jedná o *kokina*, což je moravismus označující *sladkosti*.⁹³ Dalšími odpověďmi, které děti napsaly jako překlad tohoto slova, jsou *zelenina*, *nádobí*, *hra*, *barabizna*, *rozinky* nebo *vozy* případně sloveso *vozí*.

Na otázku v dotazníku „Co si myslíš, že znamená, když je někdo ščóplé?“ odpovídaly děti nejčastěji přídavným jménem *hloupý* / *blbý*, avšak zkoušely i jiná přídavná jména jako *naštvaný*, *tlustý*, *divný*, *opilý* nebo *štíplý*. Dvakrát se objevilo sloveso

⁹³ *Jazyková poradna: kokino*. Online. Ústav pro jazyk český: Akademie věd České republiky. Dostupné z: <https://ujc.avcr.cz/jazykova-poradna/dotazy/0223.html>. [cit. 2024-04-21].

zakopl, jednou i podstatné jméno *čokoláda*. Správnou odpověď věděl pouze jediný žák, tak jak tomu bylo u předešlého slova začínajícího hláskovou skupinou „šč“.

Výraz *dôdel* měl v tomto dotazníkovém šetření nejvíce správných odpovědí. Jako *dudel* nebo *dudlík* označilo tento dialektismus 14 žáků z 18 (77,7 %), zbylí typovali, že překladem by mohly být slova *dudek*, *datel*, *dobrý*, *pytlík*, nebo *přistání*.

Dialektismus *chlástrnót* se jeví jako příbuzné slovo od *chlást*, se kterým však nijak nesouvisí. Tento fakt však nevěděli žáci vyplňující dotazník, kteří toto sloveso přeložili jako sloveso *chlástá / pije* nebo podstatné jméno *chlást*. Ostatní žáci napsali, že významem tohoto slova je *chrastítko*, *prázdnost*, *hledat*, *tloustnout*, *spadnout*, *dobrý*, nebo jako *nějaký druh vína*.

Hanácké slovíčko *legát* označující *židli*, neurčil žádný z dotazovaných žáků správně. Nejčastěji si však mysleli, že jde o označení *lékaře* nebo *plakátu*. Také se v dotazníku objevily překlady jako *regál*, *lego*, *pomalou* a názor, že jde o *nějaké zvíře*.

Nejsrozumitelnějším slovem v tomto dotazníkovém šetření byl dialektismus *dôdel*, kterému rozumělo 77,7 % žáků vyplňující tento dotazník, poté výrazy *oharek* s 66,6 %, *zemsky* s 27,7 % a *harabózi* s 22,2 %. Hanácká slova *ščôřet se*, *ščóplé* a *chlástrnót* mají pouhých 5,5 %, neboť, jak již bylo uvedeno, správně je dokázal přeložit pouze jeden žák. Jako nejméně srozumitelné výrazy z tohoto dotazníkového šetření vychází *lôkše*, *lelék* a *legát*, kterým nerozuměl žádný dotazovaný žák.

Ukázka vyplněných dotazníků se nachází v přílohách.

Tabulka 26 - Srozumitelnost hanáckých výrazů pro děti z oblasti Hané

Srozumitelnost hanáckých výrazů pro děti žijící v oblasti Hané	
dôdel	77,7 %
oharek	66,6 %
zemsky	27,7 %
harabózi	22,2 %
ščôřet se, ščóplé, chlástrnót	5,5 %
lôkše, lelék, legát	0 %

Závěr

Bakalářská práce zkoumala hanácké nářečí, z něhož se podrobněji zabývala srozumitelností tohoto dialektu pro mluvčí, jenž jej neovládají.

Práce byla rozčleněna do tří částí. První teoretická část vymezila pojem nářečí a rozřadila dialekty nacházející se na území České republiky na skupiny a podskupiny. Blíže specifikovala středomoravskou neboli hanáckou skupinu, která byla dále rozdělena na nářeční podskupiny. Z nichž byla největší pozornost věnována centrální podskupině, jinak též nazývané hanáčtina, jež se používá v oblasti Olomoucka a Litovelska. Byly specifikovány typické hláskové změny, jimiž se vyznačuje a bylo uvedeno časování nejpoužívanějšího slovesa „být“.

Druhá část byla praktická a představovala deset vybraných hanáckých dialektismů, které se významem zcela liší od své obdoby ve spisovné češtině. Tyto výrazy byly porovnávány i se slovy z obecné a hovorové češtiny, kterým se podobají na základě užitých hlásek, i když spolu nikterak nesouvisí. Tím byl dosažen první ze stanovených cílů.

Další určený cíl byl splněn v následujících podkapitolách, které zpracovávaly dotazníkové šetření mezi respondenty žijícími mimo lokalitu, kde se dané nářečí užívá. Srozumitelnost hanáčtiny byla zkoumána i u dětí mladšího školního věku, žijících v oblasti Hané, v rámci projektové části, jež je poslední částí této závěrečné práce. Šetření proběhlo během interaktivní přednášky, která se konala v odpolední družině ZŠ a MŠ Náklo. Srovnávání výsledků třech skupin z dotazníkového šetření v rámci praktické části potvrdilo autorčinu premisu o míře srozumitelnosti. Respondenti řadící se do skupiny *Jsem z Moravy* rozuměli hanáckým dialektismům více než zbylé dvě skupiny. Nejméně zkoumaným výrazům rozuměli dotazovaní ze skupiny *Jsem z jiné části Česka a s hanáčtinou jsem se ještě NEsetkal*.

Dotazníkové zkoumání srozumitelnosti probíhalo ve dvou rovinách. V první byly hanácké dialektismy použity samostatně, ve druhé rovině byly zasazeny do syntaktické konstrukce. Uvedené výsledky o míře srozumitelnosti se shodovaly v obou rovinách. Zařazení dětských respondentů žijících v oblasti Hané mezi porovnávané skupiny, však přineslo neočekávané výsledky. V první rovině, kde byla hanácká slovíčka použita samostatně, byla míra srozumitelnosti u dotazovaných dětí na stejné úrovni jako u skupiny *Jsem z jiné části Česka a s hanáčtinou jsem se ještě NEsetkal*. Ve druhé rovině,

kdy byly výrazy dosazeny do vět, však byla srozumitelnost pro dětskou skupinu téměř 100%, s výjimkou slova *lelék*. Z toho vyplývá, že dětská skupina žijící v oblasti Hané, rozumí významu vět jakožto celku. Nedokáže ji však rozčlenit na jednotlivá slova a určit jejich samostatný význam, což se však může v průběhu let školní docházky změnit.

Nevýhodou zpracovávaného tématu byl nedostatek literatury, z níž by se dalo čerpat v teoretické i praktické části, čemuž přispívá, že hanácké nářečí není závazně kodifikováno a pokusy o tuto kodifikaci jsou pouze laické.

Na práci by bylo možné navázat dalšími výzkumy, jež by se obdobným způsobem věnovaly většímu množství hanáckých dialektismů, jež se zcela liší od obdobných výrazů ve spisovné češtině, nebo se zabývaly hlubším rozbořením již vybraných.

Seznam použitých zdrojů

Primární zdroje

LINDUŠKA, Petr. *Co včel?: Lindákuv malé hanácké slovníček počné*. Olomouc: Agriprint, 2018. ISBN 978-80-87091-78-4.

LINDUŠKA, Petr. *Co včel?: povídky, fejetónky, básničky, písničky a iný plke*. Olomouc: Agriprint, 2018. ISBN 978-80-87091-78-4.

LINDUŠKA, Petr. *Hanácke těžko a pomalo: praktická očebnice Hanáčtění*. Olomouc: Agriprint, 2020. ISBN 978-80-87091-90-6.

VOGELOVÁ, Olga, Ivana KRÁLOVÁ a Marek OŠTÁDAL. *Óčebnice hanáčtění pro němenši*. Litovel: Mikroregion Litovelsko, 2018. ISBN 978-80-907770-0-2. VACA, Boleslav. *Příkazy: Stařečkovo povídání o životě*. Příkazy: Sniorklub Příkazy, 2010. ISBN 978-80-254-7742-7.

Sekundární zdroje

IREINOVÁ, Martina a Hana KONEČNÁ. *Nářečí dříve a nyní: český jazykový atlas: Nářečí českého národního jazyka*. Vydání 2. Věda kolem nás. Praha: Středisko společných činností AV ČR, v.v.i., nakladatelství Academia, 2023. ISSN 2464-6245.

KOPEČNÝ, František. *Dobrodružství etymologie: Články Františka Kopečného z prostějovského časopisu Štafeta*. Studia etymologica Brunensia. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2009. ISBN 978-80-7422-005-0.

Druhý život nářečí: Centrální středomoravské dialekty užívané ve veřejné komunikaci a tzv. hanácké obrození. *Národopisná revue*. 2020, roč. 30, č. 4, s. 317-325. ISSN 0862-8351.

HOLUB, Josef a František KOPEČNÝ. *Etymologický slovník jazyka českého*. Praha: Státní nakladatelství učebnic, 1952.

POSPĚCH, Pavel. *Hanácký slovníček*. Olomouc: Společnost přátel vesnice a malého města, 2008. ISBN 978-80-254-4293-7.

DAVIDOVÁ, Dana, Irena BOGOCZOVÁ a , kol. *Mluvená čeština na Moravě*. Šenov u Ostravy: Tilia, 1997. ISBN 80-7042-478-8.

TRÁVNÍČEK, František. *Moravská nářečí*. V Praze: Národopisná společnost československá, 1926.

IREINOVÁ, Martina a Hana KONEČNÁ. *Nářečí dříve a nyní: český jazykový atlas: Nářečí českého národního jazyka*. Věda kolem nás. [Praha]: Středisko společných činností AV ČR, v.v.i., nakladatelství Academia, 2023. ISSN 2464-6245.

BAHNÍK, Václav. *Slovník antické kultury*. Praha: Svoboda, 1974.

IREINOVÁ, Martina a Hana KONEČNÁ. *Slovník nářečí českého jazyka*. Věda kolem nás. Praha: Středisko společných činností AV ČR, 2016. ISBN 978-80-270-0125-5.

BOGOCZOVÁ, Irena. *Textová opora ke studiu mluveného českého jazyka a dialektologie*. Vyd. 2., upr. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, 2012. ISBN 978-80-7464-033-9.

CUŘÍN, František. *Vývoj českého jazyka a dialektologie: pro dálkově stud. na p[edagog.] i[n]stitutech*. Dotisk [1. vyd.]. Praha: SPN, 1964.

Internetové zdroje

BOROČKÝ, Josef. *Hanácké slovník: Hanácký slovník středohanáckého nářečí*. Jiří Dokoupil. 2003. Dostupné z: http://www.banda.cz/webs/k/kom/usr_files/file/hanackyslovník.pdf. [cit. 2024-04-17]. Nepublikováno.

FANTULA, Josef. *Hanácké slovník z Mezěc*. PDF online. Obec Náklo - Oficiální stránky obce Náklo. 2013, 16.4.2024. Dostupné z: https://www.naklo.cz/e_download.php?file=data/editor/70cs_1.pdf&original=Mezeck%C3%A9+slovní%C4%8Dek.pdf. [cit. 2024-04-16].

Hanácká ambasáda se chystá na sezónu. Online. *Prostějovské noviny*. 2023. Dostupné z: <https://pvnovinky.cz/hana/66169-hanacka-ambasada-se-chysta-na-sezonu>. [cit. 2024-04-19].

Hanácké muzeum v přírodě. Online. Národní muzeum v přírodě. Dostupné z: <https://www.nmvp.cz/prikazy>. [cit. 2024-04-19].

Hanácký slovníček. Online. HANÁCI Praha. Dostupné z: <https://hanaci.com/slovník.php>. [cit. 2024-04-03].

Internetová jazyková příručka: Číslo podstatných jmen (dvoje housle, hromady listí). Online. Ústav pro jazyk český: Akademie věd České republiky. 2008 - 2024. Dostupné z: <https://prirucka.ujc.cas.cz/?id=202>. [cit. 2024-04-16].

Internetová jazyková příručka: Akademický slovník cizích slov - Legát. Online. Ústav pro jazyk český: Akademie věd České republiky. 2008 - 2024. Dostupné z: <https://prirucka.ujc.cas.cz/?slovo=leg%C3%A1t>. [cit. 2024-04-16].

Jazyková poradna: kokino. Online. Ústav pro jazyk český: Akademie věd České republiky. Dostupné z: <https://ujc.avcr.cz/jazykova-poradna/dotazy/0223.html>. [cit. 2024-04-21].

Jazyková poradna: Zajímavé dotazy. Online. Ústav pro jazyk český: Akademie věd České republiky. Dostupné z: <https://ujc.avcr.cz/jazykova-poradna/zajimave-dotazy/220428-zajimave-dotazy-lokse.html>. [cit. 2024-04-21].

Marek Ošřádal - hanácké senátor. Online. Facebook. Dostupné z: <https://www.facebook.com/MOstadal>. [cit. 2024-04-16].

Národopisný soubor Cholinka. Online. Národopisný soubor Cholinka. 2024. Dostupné z: <http://www.cholinka.cz/>. [cit. 2024-04-19].

Spolek rodáků a přátel Hané v Praze. Online. HANÁCI Praha. Dostupné z: <https://hanaci.com/soucasnost.php>. [cit. 2024-04-03].

Stracené ráj. Online. Stracené ráj. 2024. Dostupné z: <https://www.straceneraj.cz/>. [cit. 2024-04-19].

Štúrat'. Online. Slovensky: slovník slovenského jazyka. 2024. Dostupné z: <https://www.slovensky.eu/tag/sturit/>. [cit. 2024-04-16].

Seznam tabulek a grafů

Tabulka 1 - Časování slovesa být v hanáčtině.....	21
Tabulka 2 - Časování slovesa být v hanáčtině.....	22
Tabulka 3 - Skloňování dialektismu oharek v singuláru	24
Tabulka 4 - Skloňování dialektismu oharek v plurálu.....	24
Tabulka 5 - Skloňování dialektismu lôkše v singuláru a plurálu	25
Tabulka 6 - Skloňování dialektismu zemsky.....	27
Tabulka 7 - Skloňování dialektismu lelék v singuláru a plurálu	28
Tabulka 8 - Časování dialektismu ščôřet se	30
Tabulka 9 - Skloňování dialektismu harabózi podle vzoru stavení.....	32
Tabulka 10 - Druhá varianta skloňování dialektismu harabózi.....	32
Tabulka 11 - Skloňování dialektismu ščóplé v singuláru.....	33
Tabulka 12 - Skloňování dialektismu ščóplé v plurálu	33
Tabulka 13 - Skloňování dialektismu ščóplena v singuláru a plurálu.....	34
Tabulka 14 - Skloňování dialektismu dôdel v singuláru	35
Tabulka 15 - Skloňování dialektismu dôdel v plurálu.....	36
Tabulka 16 - Časování dialektismu chlástnôt.....	37
Tabulka 17 - Skloňování dialektismu legát v singuláru a plurálu	38
Tabulka 18 - srozumitelnost slov stojících samostatně pro 1. skupinu	50
Tabulka 19 - srozumitelnost slov použitých ve větě pro 1. skupinu	51
Tabulka 20 - srozumitelnost slov stojících samostatně pro 2. skupinu	51
Tabulka 21 - srozumitelnost slov použitých ve větě pro 2. skupinu	51
Tabulka 22 - srozumitelnost slov stojících samostatně pro 3. skupinu	52
Tabulka 23 - srozumitelnost slov použitých ve větě pro 3. skupinu	52
Tabulka 24 - srozumitelnost slov stojících samostatně pro všechny skupiny	52
Tabulka 25 - srozumitelnost slov použitých ve větě pro všechny skupiny	53
Tabulka 26 - Srozumitelnost hanáckých výrazů pro děti z oblasti Hané	59
Graf 1 - Zpětná vazba v dotazníku.....	41

Seznam příloh

Příloha 1 - Dotazník - Srozumitelnost hanáckých výrazů – nevyplněný.....	67
Příloha 2 - Dotazník - Srozumitelnost hanáckých výrazů – vyplněný	71
Příloha 3 - Pracovní list Hanácká slovíčka a jejich význam – nevyplněný	74
Příloha 4 - Pracovní list Hanácká slovíčka a jejich význam – vyplněný respondentem A	76
Příloha 5 - Pracovní list Hanácká slovíčka a jejich význam – vyplněný respondentem B	78
Příloha 6 - Hádanky v hanáčtině z knihy Őčebnic hanáčt'ênê pro nêmenši použitý v projektové části	80

Příloha 1- Dotazník - Srozumitelnost hanáckých výrazů – nevyplněný

Srozumitelnost hanáckých výrazů ☺

Zdravím Tě, jmenuji se Olga Dostálová a jsem ve 3. ročníku na VŠ. Tento dotazník mi poslouží pro získání dat do bakalářské práce, která se zabývá srozumitelností hanáckého nářečí v porovnání se spisovnou, obecnou a hovorovou češtinou. Nemusíš mít strach, dotazník bude sloužit jen pro mě a z odpovědí budu vyvozovat obecné závěry. V případě konkrétní odpovědi, kterou bych ve své práci zmínila, bude vše anonymní.

Nejedná se o test a nejde o správnost, ale o projevení případné znalosti, představivosti nebo schopnosti odvozovat.

A pokud Tě napadne více odpovědí, určitě je napiš.

Dotazník se skládá ze dvou částí, ale dohromady by neměl zabrat víc jak 15 minut. Předem Ti moc děkuji za vyplnění a přeji krásný den.

* Povinné

Překlad hanáckých slovíček

1. Tady poprosím jméno

(Je to jen pro mě, ať vím, kdo mi to vyplnil.) *

2. Do jaké skupiny se řadíš? *

- Jsem z Moravy
- Jsem z jiné části Česka ale s hanáčtinou jsem se setkal
- Jsem z jiné části Česka a s hanáčtinou jsem se ještě NEsetkal

3. Co v hanáčtině označuje slovo **oharek**?

(Klidně napiš Tvé myšlenkové pochody - jak tě to napadlo, nebo proč si to myslíš) *

4. Přelož hanácký výraz **zemsky**.

(Klidně napiš Tvé myšlenkové pochody - jak tě to napadlo, nebo proč si to myslíš) *

5. Co je podle tebe **lelék**?

(Klidně napiš Tvé myšlenkové pochody - jak tě to napadlo, nebo proč si to myslíš) *

6. Přelož z hanáčtiny do spisovné češtiny sloveso **ščôřet se**.

(Klidně napiš Tvé myšlenkové pochody - jak tě to napadlo, nebo proč si to myslíš) *

7. Co si myslíš, že znamená hanácké slovíčko **harabózi**?

(Klidně napiš Tvé myšlenkové pochody - jak tě to napadlo, nebo proč si to myslíš) *

8. Jaký je člověk, pokud je **ščóplé**?

(Klidně napiš Tvé myšlenkové pochody - jak tě to napadlo, nebo proč si to myslíš) *

9. Co v češtině označuje hanácký výraz **dôdel**?

(Klidně napiš Tvé myšlenkové pochody - jak tě to napadlo, nebo proč si to myslíš) *

10. Přelož z hanáčtiny výraz **lôkše**.

(Klidně napiš Tvé myšlenkové pochody - jak tě to napadlo, nebo proč si to myslíš) *

11. Co si myslíš že znamená **chlástnót**?

(Klidně napiš Tvé myšlenkové pochody - jak tě to napadlo, nebo proč si to myslíš) *

12. Přelož z hanáčtiny do spisovné češtiny podstatné jméno **legát**.
(Klidně napiš Tvé myšlenkové pochody - jak tě to napadlo, nebo proč si to myslíš) *

Překlad vět z hanáčtiny do spisovné češtiny

13. Přelož prosím větu: **Chceš k temô jidlô oharek?** *

14. Přelož prosím větu: **Ôvařim slipkám zemsky.** *

15. Přelož prosím větu: **S tema lelékama tě to pasôje.** *

16. Přelož prosím větu: **Co se ščôřiš?** *

17. Přelož prosím větu: **V kôchêni je hroznyho harabózi.** *

18. Přelož prosím větu: **Tê se ščóplé.** *

19. Přelož prosím větu: **Jak pěkně dôdá ten dôdel.** *

20. Přelož prosím větu: **Dáš si lůkšová polivkô?** *

21. Přelož prosím větu: **Hlavně sebó nechlástni!** *

22. Přelož prosím větu: **Lapni na legát!** *

23. Chceš poslat správné překlady hanáckých slovíček a vět?

Ano, zajímá mě to

Nezajímá mě to

24. Napiš, kam Ti mám poslat správné odpovědi. (e-mail, messenger, instagram)

Příloha 2 - Dotazník - Srozumitelnost hanáckých výrazů – vyplněný

Zobrazit výsledky

Respondent		32:38	>
<	22	Anonymní	Doba vyplňování
...			

Překlad hanáckých slovíček

1. Tady poprosím jméno

(Je to jen pro mě, ať vím, kdo mi to vyplnil.) *

Tereza Dálneřeš

2. Do jaké skupiny se řadí? *

- Jsem z Moravy
- Jsem z jiné části Česka ale s hanáčtinou jsem se setkal
- Jsem z jiné části Česka a s hanáčtinou jsem se ještě NEsetkal

3. Co v hanáčtině označuje slovo **oharek**?

(Klidně napiš Tvé myšlenkové pochody - jak tě to napadlo, nebo proč si to myslíš) *

Okurka - vím jistě, jelikož to bylo v mé přítomnosti již několikrát řečeno

4. Přelož hanácký výraz **zemsky**.

(Klidně napiš Tvé myšlenkové pochody - jak tě to napadlo, nebo proč si to myslíš) *

Zemáky, takže brambory, tím jsem si také jistá

5. Co je podle tebe **lelék**?

(Klidně napiš Tvé myšlenkové pochody - jak tě to napadlo, nebo proč si to myslíš) *

V návaznosti s předchozími slovy mě jako první napadl lilek, ale něco mi říká, že to určitě nebude správně. Působí to na mě jako negativní charakteristika osobnosti. Dokážu si představit, že bych za někým přišla se slovy "ty jsi ale lelék"

6. Přelož z hanáčtiny do spisovné češtiny sloveso **ščôřet se**.

(Klidně napiš Tvé myšlenkové pochody - jak tě to napadlo, nebo proč si to myslíš) *

Opít se, ožrat nebo tak něco, prostě se zrušit. Beru to jako první, co mě napadlo.

7. Co si myslíš, že znamená hanácké slovíčko **harabózi**?

(Klidně napiš Tvé myšlenkové pochody - jak tě to napadlo, nebo proč si to myslíš) *

Podobné jako slovo harampádí, takže předpokládám, že to znamená nepořádek

8. Jaký je člověk, pokud je **ščóplé**?

(Klidně napiš Tvé myšlenkové pochody - jak tě to napadlo, nebo proč si to myslíš) *

Tak u toho mi zamrznu mozek. Absolutně netuším a ani nemám představu. Možná nějaký pokrm?

9. Co v češtině označuje hanácký výraz **dôdel**?

(Klidně napiš Tvé myšlenkové pochody - jak tě to napadlo, nebo proč si to myslíš) *

U každého slova se snažím představit si prostředí, kam bych ho zařadila. V tomto případě mi jako první vyskočila zahrada a zahrádkářství. Nevím proč, víc již nezmohu

10. Přelož z hanáčtiny výraz **lôkše**.

(Klidně napiš Tvé myšlenkové pochody - jak tě to napadlo, nebo proč si to myslíš) *

Mám pocit, že to už jsem slyšela a bylo to nějaké jídlo, ale bohužel si nevybavím jaké

11. Co si myslíš že znamená **chláštnot**?

(Klidně napiš Tvé myšlenkové pochody - jak tě to napadlo, nebo proč si to myslíš) *

Možná by to mohlo být podobné jako slovo chlístnout, dle mého odhadu to tedy může mít co dočinění se smíchem

12. Přelož z hanáčtiny do spisovné češtiny podstatné jméno **legát**.

(Klidně napiš Tvé myšlenkové pochody - jak tě to napadlo, nebo proč si to myslíš) *

Určitě jsem to slovo již slyšela, ale to bych po mé hmotě v lebce chtěla už moc. Řekla bych, že je to nějaký předmět v domácnosti.

Překlad vět z hanáčtiny do spisovné češtiny

13. Přelož prosím větu: **Chceš k temô jidlô oharek?** *

Chceš k tomu jídlu okurku?

14. Přelož prosím větu: **Ôvařim slipkám zemsky.** *

Uvařím slepicím brambory

15. Přelož prosím větu: **S téma lelékama tě to pasoje.** *

Nevím

16. Přelož prosím větu: **Co se ščôřiš?** *

Co se mračíš?

17. Přelož prosím větu: **V kôchêni je hroznyho harabózi.** *

V kuchyni je hrozný nepořádek

18. Přelož prosím větu: **Tê sê ščóplé.** *

Nevím

19. Přelož prosím větu: **Jak pěkně dôdá ten dôdel.** *

Nevím

20. Přelož prosím větu: **Dáš si lôkšóvô polivkô?** *

Dáš si ... polévku?

21. Přelož prosím větu: **Hlavně sebó nechlástni!** *

Hlavně sebou nešvihni

22. Přelož prosím větu: **Lapni na legát!** *

Sedni si na kanape

23. Chceš poslat správné překlady hanáckých slovíček a vět?

Ano, zajímá mě to

Nezajímá mě to

24. Napiš, kam Ti mám poslat správné odpovědi. (e-mail, messenger, instagram)

Messenger

Hanácká slovíčka a jejich význam

Co si myslíš, že je **oharek**?

Co si myslíš, že jsou **lôkše**?

Co si myslíš, že znamená slovíčko **zemsky**?

Co si myslíš, že je **lelék**?

Co si myslíš, že znamená **ščořet se**?

Co si myslíš, že je **harabózi**?

Co si myslíš, že znamená, když je někdo **ščóplé**?

Co si myslíš, že je **dodel**?

Co si myslíš, že znamená **chlástrnót**?

Co si myslíš, že je **legát**?

ONDRA

Hanácká slovíčka a jejich význam

Co si myslíš, že je **oharek**?

OKURKA

Co si myslíš, že jsou **lôkše**?

MUŠLE

Co si myslíš, že znamená slovíčko **zemsky**?

BRAMBORY

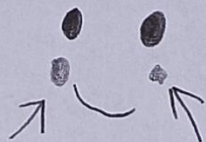

Co si myslíš, že je **lelék**?

LILEK

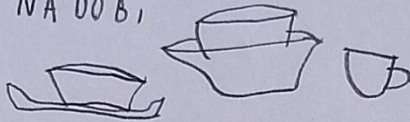
Co si myslíš, že znamená **ščořet se**?

CVLITSE

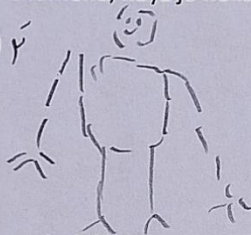
Co si myslíš, že je **harabózi**?

NA DOBÍ

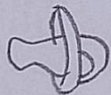
Co si myslíš, že znamená, když je někdo **ščóplé**?

HUBENÝ

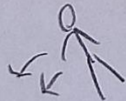
Co si myslíš, že je **dodel**?

DUDLÍK

Co si myslíš, že znamená **chlástonót**?

SPADNOU T

Co si myslíš, že je **legát**?

ŽIDLE/KŘESLO

TobiK

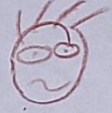
Hanácká slovíčka a jejich význam

Co si myslíš, že je oharek? OKURKA

Co si myslíš, že jsou lôkše? LOKET

Co si myslíš, že znamená slovíčko zemský? ZEMÁK

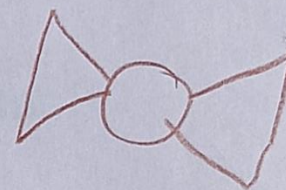
Co si myslíš, že je lelák? LILEK

Co si myslíš, že znamená ščořet se? ŠKLEBYT

se

Co si myslíš, že je **harabózi**?

LOKY ^A ~~MA~~

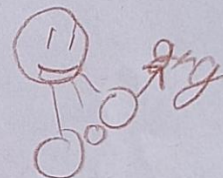

Co si myslíš, že znamená, když je někdo **ščóplé**?

divný

Co si myslíš, že je **dodel**?

U
dodel

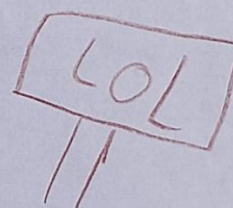
Co si myslíš, že znamená **chlástnót**?

chlastat

Co si myslíš, že je **legát**?

Plagát

Příloha 6 - *Hádky v hanáčtině z knihy Ůčebnic hanáčtĕnĕ pro nĕmenši použitĕ
v projektovĕ části*

Na hurô se leze – po žebřĕkô nebo po špagátĕ? (po žebřĕkô)

Slônečko zapadá – za kôcheňó nebo za kopcem? (za kopcem)

Na legát si sednô nebo lehnô? (sednô)

Ve špajsce mámĕ – botkĕ nebo chlib? (chlib)

Hádĕ: Vlasĕ nemá, žádnĕ nosĕk,
ostrôhĕ má, chodi bosĕ. (kohôt)

Poznáš klôstó divenkô?
Nosi zlató sôkynkô.
Gdĕž smĕ jô slikaĕ,
fšeci smĕ plakaĕ. (cebôla)

Jednó diró tam,
dvóma potom ven,
a gdĕž ôž je venkô,
teprvá je tam. (gatĕ)

Tata dlóhé,
mama krátká,
dĕcka só jak pimprlátka. (hrabĕ)

Divĕ na tô parádnicô,
dala si tečkĕ na čepicô.
Nožĕčkô má lani,
bacha na tô pani! (mochomurka)